

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Q. SEPTIMII|| FLORENTIS|| TERTVLLIANI||
CARTHAGINIENSIS|| PRESBYTERI, OPERA|| QVÆ
HACTENVS REPERIRI|| POTVERVNT OMNIA:||**

Tertullianus, Quintus Septimius Florens

Antverpiae, 1584

Aduersus Hermogenem.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73633](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73633)

Q. SEPTIMII FLORENTIS
TERTULLIANI ADVERSUS
HERMOGENEM LIBER.

CAP. I.
Matth. 24.
1. Cor. 11.

OLEMVS² hæreticis compendij gratia de posteritate præscribere. In quantum enim veritatis regula prior quæ etiam futuras hæreses prænuntiavit, intantum posteriores quæque doctrinæ hæreses præiudicabuntur, quia sunt quæ futuræ veritatis antiquiore regula prænuntiabantur. ³ Hermogenis autem doctrina tam nouella est, denique ad hædiernum homo in seculo, & ⁴ natura quoque hæreticus, etiam turbulentus: ⁵ qui loquacitatem, facundiam existimet: & impudentiam, constantiam deprehet: & maledicere singulis, officium bonæ conscientiæ iudicet. ⁶ Præterea pingit licet, ⁷ nubit assidue: legem Dei in libidinem defendit, in artem contemnit: bis falsarius & cauterio & stylo: totus adulter, & prædicationis & carnis. siquidem & nubentium conugio fœtet, ⁹ nec ipse Apostolicus Hermogenes in regula perseverauit. Sed viderit perena, cum doctrina mihi quæstio est: Christum Dominum non alium videtur aliter cognoscere, alium tamen facit quem aliter cognoscit: immò totum quod est Deus auferit, proleus illum ex nihilo vniuersa fecisse. ¹⁰ A Christianis enim conuersus ad Philosophos, & Ecclesia ¹¹ in Academiam & Porticum, inde sumpsit à Stoicis Materiam cum Domino ponere, quæ & ipsa semper fuerit neque nata, neque facta, nec initium habens omnino nec finem, ex qua Dominus omnia postea fecerit. [¹² Hanc primam umbram planitie lumine pessimus pictor illis argumentationibus colorauit. Præstruens autem Dominum de semetipso fecisse cuncta, aut de nihilo, aut de aliquo: vt cum ostenderit neque ex se, neque ex semetipso fecisse potuisse, neque ex nihilo, quod superest exinde confirmet, ex aliquo non fecisse, atque ita aliquid illud Materiam fuisse. Negat illum ex semetipso facere potuisse, quia partes ipsius fuissent, quæcunque ex semetipso fecisset Dominus. Porro in partem deuenire, vt indiuisibilem & indemutabilem, & eundem semper quæ Dominus. Ceterum si de semetipso fecisset aliquid, ipsius fuisset aliquid. Omne autem & quod fieret, & quod faceret, imperfectum habendum: quia ex parte fieret, & ex parte faceret: aut si totum esse, vt faceret semetipsum, & totum non esse, vt fieret de semetipso. Porro difficultissimum Si enim esset, non fieret, esset enim: si verò non esset, non faceret: quia nihil esset. Ita autem qui semper sit non fieri, sed esse illum in æuum æuorum. Igitur non de semetipso fecisse illud ¹³ qui non eius fuerit conditionis, vt de semetipso facere potuisset. Proinde ex nihilo non potuisse eum facere, sic cõtendit, bonum & optimum definiens Dominum, quia atque optima tam velit facere quam sit, immò nihil non bonum atque optimum cõditum eum & facere. Igitur omnia ab eo bona & optima oportuisse fieri secundum cõditionem ipsius. Inueniri autem & mala ab eo facta, vtique non ex arbitrio, nec ex voluntate, sed si ex arbitrio & voluntate, nihil incongruens & indignum sibi faceret. Quod ergo in arbitrio suo fecerit, intelligi oportere ex vitio alicuius rei factum, ex Materia esse.]

CAP. III. bio. [¹⁴ Adhuc & aliud: Deum semper Deum etiam Dominum fuisse, nunquam Deum. Nullo porro modo potuisse illum semper Dominum haberi, sicut & semper Deum, si non fuisset aliquid retrò semper, cuius semper Dominus haberetur: fuisse itaque Materiam semper Deo Domino. Hanc coniecturam eius iam hinc destruere properabo, quam hætenus propter non intelligentes adiecisse duxi, vt sciât, cetera quoque argumenta intelligi quam reuinci. Dei nomen dicimus semper fuisse apud semetipsum, & in semetipso, Dominum verò non semper: diuersa enim vtriusque conditio. Deus substantia proprius nomen, id est diuinitatis, Dominus verò non substantia, sed potestatis: substantia semper fuisse cum suo nomine, quod est Deus, postea Dominus accedentis scilicet potentie potentatis & factus & dictus est Dominus: quia & pater Deus est, & iudex Deus est, potestatis tamen idem pater & iudex semper, quia Deus semper. Nam nec pater potuit esse ante filium, nec iudex ante delictum. ¹⁵ Fuit autem tempus, cum & delictum & filius non fuisset, quod iudicem & qui patrem Dominum faceret. Sic & Dominus non ante ea, quorum Dominus

A Dominus existeret, sed Dominus tantum futurus quandoque, sicut pater per filium, sicut iudex per delictum, ita & Dominus per ea, quae sibi seruitura fecisset. Argumentari tibi videor Hermogenes. ¹⁶ Nauiter scriptura nobis patrocinatur, quae utrunque nomen ei distinxit, & suo tempore ostendit. Nam Deus quidem quod erat semper, statim nominat: In principio fecit Deus caelum & terram. Ac deinceps quam diu faciebat quorum Dominus futurus erat, Deus solummodo ponit. ¹⁷ Et dixit Deus, & fecit Deus, & vidit Deus, & nusquam adhuc Dominus. At ubi vniuersa perfecit, ipsumque vel maxime hominem qui proprie Dominum intellecturus erat, Dominus etiam cognominatur. Tunc etiam Dominus nomen adiunxit: ¹⁸ Et accepit Deus Dominus hominem quem finxit, Et praecipit Dominus Deus. Ac exinde Dominus qui retro Deus tantum, ex quo habuit cuius esset. Nam Deus sibi erat, rebus autem tunc Deus cum & Dominus. Igitur in quantum putabit ideo Materiam semper fuisse, quia Dominus semper esset, intantum constabit nihil fuisse, quia constat Dominum non semper fuisse. Adiciam & ego propter non intelligentes, ¹⁹ quorum Hermogenes extrema linea est, & quidem ex poenu etiam illius retorquebo aduersus illum. Cum enim neget Materiam natam aut factam, sic quoque inuenio Domini nomen Deo non competisse in Materiam: quia libera fuerit necesse est, quae originem non habendo, non habuit rem quod erat, nemini seruiens. Itaque ex quo Deus potestatem suam exercuit in eam faciendo ex Materia, ex illo Materia Dominum Deum passa, **B** demonstrat, hoc illum tam diu non fuisse, quam diu fuit hoc. [²¹ Hinc denique incipiam de Materia retractare, quod eam Deus sibi comparet proinde non natam, proinde non factam, proinde aeternam: sine initio, sine fine propositam. Quis enim alius Dei census, quam aeternitas? quis alius aeternitatis status, quam semper fuisse & futurum esse, ex praerogatiua nullius initij & nullius finis? Hoc si Dei est proprium, solius Dei erit, cuius est proprium: quia etsi alij ascribatur, iam non erit Dei proprium, sed commune cum eo cui & ascribitur. ²² Nam: etsi sunt qui dicuntur Dei sive in caelo, sive in terra nomine, certum vnus Deus pater, ex quo omnia: quo magis apud nos solius Dei esse debeat, quod Dei proprium est: & ut dixi, iam non proprium esset, quia alterius esset. Quod si Deus est, vnicum sit necesse est, ut vnus sit. Aut quid erit vnicum & singulare, nisi cui nihil adaequabitur? quid principale, nisi quod super omnia, nisi quod ante omnia, & ex quo omnia? Haec Deus solus habendo est, & solus habendo, vnus est. Si & alius habuerit: tot iam erit Dei, quot habuerint quae Dei sunt. Ita Hermogenes duos Deos infert. Materiam parem Deo infert. Deum autem vnum esse oportet: quia quod summum sit, Deus est: summum autem non erit, nisi quod vnicum fuerit: vnicum autem esse non poterit, cui aliquid adaequabitur. Adaequabitur autem Deo Materia, cum aeterna censetur. [²³ Sed Deus, Deus est: & Materia, Materia est. Quasi diuersitas nominum, comparationi resistat, sistatur idē vindicetur. Sit & natura diuersa, sit & forma non eadē, dummodo ipsius status vna sit ratio. Innatus Deus, an nō & innata Materia? Semper Deus, an non semper & Materia? Ambo sine initio, ambo sine fine, ambo etiam auctores vniuersitatis: tam qui fecit, quam de qua fecit. Neque enim potest non & Materia auctrix omnium deputari, de qua vniuersitas consistit. Quomodo respondebit? Non statim Materiam comparari Deo, si quid Dei habeat, quia non totum habendo non concurrat in plenitudinem comparationis? Quid Deo reliquit amplius, ut non totum Dei, Materiae dedisse videatur? Vel quia, inquit, & sic habente Materia salua sit Deo & auctoritas & substantia; quā solus & primus auctor est, & Dominus omnium censetur. Veritas autem sic vnum Deum exigit: defendendo, ut solius sit quicquid ipsius est. Ita enim ipsius erit si fuerit solius: & ex hoc alius Deus non possit admitti, dum nemini licet habere de Deo aliquid. Ergo, inquis, nec nos habemus Dei aliquid. Immò habemus, & habebimus, sed ab ipso, non a nobis. Nam & Dei erimus, si meruerimus illi esse de quibus praedicaui, Ego dixi, vos Dei estis; & Stetit Deus in Ecclesia Deorum: sed ex gratia ipsius, non ex nostra proprietate: quia ipse est solus, qui Deos faciat. Materia autem proprium facit quod cum Deo habet; aut si a Deo accepit, quod est Dei, ordinem dico aeternitatis, potest & credi & habere illam cum Deo aliquid, & Deum illam non esse. Quale est autem cum confitetur ille aliquid cum Deo habere, & vult solius Dei esse, quod Materiam non negat habere? [²⁴ Dicit saluum Deo esse, ut & solus sit & primus, & omnium auctor, & omnium Dominus, & nemini comparandus, quae mox Materiae quoque adscribit, ²⁵ Ego quidem Deus, contestabitur Deus, & iurauit nonnunquam per semetipsum, quod alius non sit qualis ipse: sed mendacem eum

Gen. 1.

CAP. III.

1. Cor. 8.

CAP. V.

1. Cor. 8.

ibidem.

CAP. VI.

Isai. 44.

ILLIAN
stationibus

faciet Hermogenes : erit enim & Materia quālis Deus, infecta, innata, initium non habens, nec finem. ²⁷ Dicit Deus : Ego primus, & quomodo primus, cui Materia coetanea est? Inter coetaneos autem & contemporales ordo non est, aut & Materia prima est.

Isai. 41. Extendi, inquit, cœlum solus : atquin non solus, cum ea enim extendit, de qua & extendit. Cùm proponit: saluo Dei statu fuisse Materiam, vide ne irrideatur à nobis, proinde saluo statu Materiam fuisse Deus, communi tamen statu amborum. Saluum ergo erit & Materiam, vt & ipsa fuerit, sed cum Deo: quia & Deus solus, sed cum illa. Et ipsa prima cum Deo, quia & Deus prius cum illa : sed & illa incomparabilis cum Deo, quia & Deus incomparabilis cum illa, & auctrix cum Deo, & domina cum Deo. Sic aliquid & non totum Materiam habere, ita illi nihil reliquit Hermogenes, quod non & Materiam contulisset: vt non Materiam Deo, sed Deus potius Materiam comparetur. Atque adeò cùm ea quæ propria Deo vindicamus, semper fuisse, sine initio, sine fine, & primum fuisse & solum, & omnium auctorem, Materiam quoque competant: quæro quid diuersum & alienum à Deo, ac per hoc propriatum Materiam possederit, per quod Deo non compararetur? In qua omnia Deo propria recensentur, satis præiudicant de reliqua comparatione. [²⁸ Si minorem & inferiori Materiam Deo, & idcirco diuersam ab eo, & idcirco incomparabilem illi contulerit, vt maiori, vt superiori: præscribo non capere vllam diminutionem & humiliationem, quæ sit æternum & innatum: quia hoc & Deum faciat tantum, quantus est, nullo minorem neque subiectiorem, immò omnibus maiorem & sublimiorem. Sicut enim cetera quæ nascuntur, aut finiunt, & idcirco æterna non sunt semel opposita fini, quæ & initio admittunt ea quæ Deus non capit, diminutionem dico interim & subiectionem: quia nata & finita sunt: Ita & Deus ideo ea non capit, quia nec natus omnino, nec factus est. Et Materiam eandem rationem communis status, ex æquo habentibus id, quod neque diminutionem subiecti admittit, id est æternitatem: neutrum dicimus altero esse minorem siue maiorem, neutrum altero humiliorem, siue superiorem, sed stare ambo ex pari magna, ex pari sublimia, ex pari solida & perfectæ felicitatis, quæ censetur æternitas. ²⁹ Neque enim proximi erimus opinionibus Nationum, quæ si quando coguntur Deum confiteri, tamen alios infra illum volunt. Diuinitas autem gradum non habet vt potest vnica. Quæ si Materiam erit, vt proinde innata & infecta, & æterna, aderit vtrobique: quia minor esse quam poterit esse: quomodo ergo discernere audebit Hermogenes: atque ita subiecti Deo Materiam, æternam æterno, innatam innato, auctricem auctori? dicere auctorem & ego prima, & ego ante omnia, & ego à quo omnia: pares fuimus, simul fuimus, cum sine initio, sine fine: ambo sine auctore, sine Deo, Quis me Deus subiicit contemporaneo? Si quia Deus dicitur, Habeo & ego meum nomen. Aut ego sum Deus, aut Materiam: quia ambo sumus quod alter est nostrum. Putas itaque Materiam Deo non esse parasse, quam scilicet subiiciat illi? [³⁰ Atquin etiam præponit illam Deo, & Deo potius subiicit Materiam; cùm vult: eum de Materia cuncta fecisse. Si enim ex illa vniuersa opera mundi: iam & Materiam superior inuenitur, quæ illi copiam operandi subministravit, & Deus subiectus Materiam videtur, cuius substantiæ egiuit. Nemo enim non egerit de cuius vtitur: nemo non subiicitur ei cuius eger, vt possit vti: sic & nemo de inferior est eo cui præstat vti. Et nemo qui præstat de suo vti, non in hoc inferior est eo cui præstat vti. Itaque Materiam ipsa quidem Deo non egiuit, sed egiuisse Deo præstitit, diuitem & locupletem & liberali, minori opinor & inualido & minus idoneo de malis facere quæ velit. Grande reuera beneficium Deo contulit, vt haberet hodie per quod Deus cognosceretur, & omnipotens vocaretur: nisi quòd iam non omnipotens: si non hoc potens, ex nihilo omnia proferre. Sanè & sibi præstitit aliquid Materiam, vt & ipsa Deo possit agnosci coequalis Deo, immò & adiutrix: nisi quòd solus eam Hermogenes cognouit, ³² & HÆRETICORVM PATRIARCHÆ PHILOSOPHI. Prophetis enim & Apostolis vsque adhuc latuit, puto & Christo. [³³ Non potest dicere Deum vt Deum minimum Materiam vsum ad opera mundi: Dominus enim non potuit esse substantiæ coequalis. ³⁴ Sed precario forsitan vsus est: & ideo precario, non dominio, vt cū ea mala esse de mala tamen sustinuerit vti, scilicet ex necessitate mediocritatis suæ, quæ non valeret de nihilo vti: non ex potestate, quam si habuisset omnino vt Deus in Materiam, quam malum norat, antè eam in bonum conuertisset vt Dominus & bonus, vt ita de bono, non de malo vteretur. Sed quia bonus quidem, Dominus autem non, ideo qualem habuit

A vsus, necessitatem suam ostendit cedentem conditioni materia: quam si dominus fuisset emendasset. Sic enim Hermogeni respondendum est cum ex dominio defendit Deum, materia vsus, & de re non sua, scilicet non facta ab ipso. Iam ergo malum ab ipso, qui est mali si non auctor, quia non effector, certe permissor, quia dominator. Si vero materia non & ipsius qua malum, Dei non erit: de alieno ergo vsus, aut precario vsus est qua egens eius: aut & iniuria, qua praeualens eius. His enim tribus modis aliena sumuntur: Iure, beneficio, impetu, id est dominio, precario, vi, dominio non suppetente. Eligat Hermogenes, quid Deo congruat, precario an vi de materia cuncta fecisset. Non ergo melius censuisset Deus nihil omnino faciendum quam precario, aut vi faciendum, & quidem de malo?

[³⁵ Nonne etiam si materia optima fuisset, aequè indecorum sibi existimasset de alieno licet bono? Fatuè satis, si ita gloriae suae causa molitus est mundum, vt debitorem se alienae substantiae ostenderet, & quidem non bonae. Ergo, inquit, ex nihilo faceret, vt mala quaeque arbitrio eius imputarentur. Magna, ³⁶ bona fide, ex ceteris haereticorum pro huiusmodi argumentatione, cum idè aut alium Deum bonum & optimum volunt credi, quia mali auctorem existiment Creatorem: aut materiam cum Creatore proponunt, vt malum à materia, non à Creatore deducant: quando nullus omnino Deus liberetur ista quaestione, vt non auctor mali videri proinde possit, quisquis ille est qui malum et si non ipse fecit, tamen à quocunque & vnde vnde passus est fieri. Audiat igitur & Hermogenes, dum a libi de mali ratione distinguimus, interim se quoque nihil egisse hac sua iniectione. Ecce enim

CAP. X.

B et si non auctor, ³⁷ sed assentator mali inuenitur Deus, qui malum materiae tantò sustinuit de bono ante mundi constitutionem, quam vt bonus & mali æmulus emendasse debeuerat. ³⁸ Aut enim potuit emendare, sed noluit: aut voluit quidem, verum non potuit infirmus Deus. Si potuit & noluit, malus & ipse, quia malo fauit: & sic iam habetur eius quod licet non instituerit, quia tamen si noluisse illud esse, non esset, ipse iam fecit esse, quod noluit non esse. Quo quid est turpius? Si id voluit esse quod ipse noluit fecisse, aduersum semetipsum egit, cum & voluit esse quod noluit fecisse, & noluit fecisse quod voluit esse. Quasi bonum voluit esse, & quasi malum noluit fecisse. Quod non faciendum malum iudicauit, id sustinendo bonum pronuntiauit: malum pro bono sustinendo, & non potius eradicando, assertor mali inuentus est: malè si per voluntatem, turpiter si per necessitatem. Aut famulus erit mali Deus aut amicus, cum materiae malo conuersatus, nedum etiam de malo eius operatus. [³⁹ Et tamen vnde nobis persuadet Hermogenes, malam esse materiam? Non enim poterit non malum dicere, cui malum asseribit. Nam desinimus diminutionem & subiectionem capere non posse quod sit aeternum, ⁴⁰ vt alij coaeterno inferius deputetur. Ita & nunc nec malum dicimus competere illi, quia nec subici ex hoc possit, quod nullo modo potest subici, quia aeternum est. Sed cum aliàs summum bonum constet esse quod sit aeternum vt Deus, per quod solus est Deus, dum aeternus est, & ita bonus, dum Deus: quomodo materiae inerit malum, quam vt aeternam, summum bonum credi necesse est: Aut si quod aeternum est, poterit & mali capax esse, poterit hoc

CAP. XI.

C & in Deum credi: & sine causa gestiuit malum à Deo transferre, si competit & aeterno, competendo materiae. Iam verò si quod aeternum est, malum potest credi, inuincibile & insuperabile erit malum vt aeternum: & tamen nos frustra laboramus de auferendo malo ex nobis ipsis, cum & Deus hoc frustra mandat & praecipit: ⁴¹ immò & iudicium frustra constituit Deus, in iustitia vtique puniturus, quibus contra malum finis, cum praesens eius diabolus abierit in ignem, quem praeparauit illi Deus & angelis eius, ⁴² prius in puteum abyssi relegatus, ⁴³ quum reuelatio filiorum Dei redemerit conditionem à malo, vtique vanitati subiectam; cum restituta innocentia & integritate conditionis ⁴⁴ peccata condixerint bestiis, ⁴⁵ & paruuli de serpentibus luserint; cum pater filio posuerit inimicos sub pedes, vtique operarios mali. Itaque si finis malo competit, necesse est competere initium. Erit materia habens initium, habendo & finem mali. Quae enim malo deputantur, secundum mali statum computantur. [⁴⁶ Age nunc malum ac pessimum credamus esse materiam vtique natura: sicut Deum bonum & optimum credimus proinde natura: porro naturam certam & fixam haberi oportebit tam in malo, perseverantem apud materiam, quam & in bono apud Deum inconvertibilem & indemutabilem. Scilicet qua si demutabitur natura in materia, de malo in bonum demutari poterit, & in Deo de bono in malum. Hoc loco dicit aliquis: ⁴⁷ Ergo de lapidibus filij Abrahæ non suscitabuntur, & gemina viperarum non facient poenitentiae fructum,

1. Cor. 5.

Matth. 24.

Apo. 20.

Rom. 8.

Isai. 11.

Psal. 109.

CAP. XII.

Matth. 3

Tt

ILLIAN, stationibus

& filij iræ non fient filij pacis; si natura mutabilis non erit. Temere ad ista exempla respicietis o homo: non enim competunt ad causam materiæ, quæ innata est, ea quæ nata sunt, lapides, & viperæ, & homines. horum enim natura habendo institutionem, habere poterit & cessationem. Materiam verò tene semel æternâ determinatam, vt insectam, vt inuentam: & ideo indemutabilis & incorruptibilis naturæ credendam, ex ipsius etiam sententia Hermogenis, quam opponit cum Deum negat ex semetipso facere potuisse: quia non demutetur quod sit æternum, amissurum scilicet quod fuerat, dum sit ex demutatione quod non erat, si non esset æternum. Dominum verò æternum aliud esse non posse, quam quod est semper. Hac & ego definitione merito illum repercutiam. Materiam æquæ apprehendo, cum ex illa mala, pessima etiam, bona atque optima à Deo fiunt: 48 Et videtur Deus quia bona, & benedixit ea Deus, vtique quæ optima, non certè quæ mala ac pessima. Demutationem igitur admisit materia, & si ita est, statum æternitatis amisit: mortua est denique sua forma. Sed æternitas amitti non potest: quia nisi amitti non possit, æternitas non est. Ergo nec demutationem potuit admississe: quia si æternitas est, demutari nullo modo potest. [49 Et quæretur, quomodo ex ea bona facta sint, quæ ex demutatione nullo modo facta sunt: Vnde in mala ac pessima boni atque optimi semen? Certè nec bonæ bor, fructus malos ædit: quia nec Deus nisi bonus: nec mala arbor, bonos: quia materia est nisi pessima. Aut si dabimus illi aliquid, etiam boni germinis, iam non erit vitiosa mis naturæ, id est malæ in totum: sed iam tū duplex, id est bonæ & malæ naturæ. Et quæretur iterum, an in bono & malo potuerit conuenire luci & tenebris, dulci & amaro, si potuit vtriusque diuersitas boni & mali concurrere, & duplex natura fuisse materiarum ferax fructuum, iam nec bona ipsa Deo deputantur, vt nec mala illi impertur: sed vtraque species de materiæ proprietate sumpta, ad materiam pertinebit. Quæsto neque gratiam bonorum Deo debebimus, nec inuidiam malorum, quia nihil est operatus ingenio. [50 Per quod probabitur manifestè materiæ deseruisse. Nam etiam catur, licet ex occasione materiæ, suo tamen arbitrio bona protulisse, quasi nactus bonam materiæ, quanquam & hoc turpe sit, certè cum ex eadem etiam mala profert, vel hæc que non de suo arbitrio proferendo, seruit materiæ, aliud non habens facere quam malo proferre, inuitus vtique quæ bonus, ex necessitate vt inuitus, & ex seruitute vt necessitate. Quid ergo dignius, ex necessitate eum condidisse mala, an ex voluntate? Quidem ex necessitate condidit, si ex materia: ex voluntate, si ex nihilo. Iam enim causa laboras, ne malorum auctor, constituatur Deus: quia etsi de materia fecit, vt de nihilo fecisset: nec interest vnde fecerit, vt inde fecerit, vnde eum magis deum Magis autem eum decuit ex voluntate fecisse quàm ex necessitate: id est ex nihilo quàm ex materia. Dignius est Deum etiam malorum auctorem liberum credere quàm seruum. Quæcunque potestas ei, 51 quàm pusillitas competit. Si & sic conceperit materiam quidem nihil boni habuisse, Dominum verò si quid boni ædidit, sua materia ædidisse, aliæ æquæ oborientur quæstiones. Primò si bonum in materia omnino fuit, non ex materia bonum factum, quod materia scilicet non habuit. Dehinc si ex materia, iam ergo ex Deo factum. Si nec ex Deo, iam ergo ex nihilo factum. Hoc nim superest, secundum Hermogenis dispositionem. [52 Porro si bonum, neque materia factum est; quia non erat in illa vt in mala: neque ex Deo; quia nihil potuit fieri, sicut definit Hermogenes: inuenitur bonum iam ex nihilo factum, vt ex materia factum, vt neque ex materia neque ex Deo. Et si bonum ex nihilo, cur non & mala immò cur non omnia ex nihilo, si aliquid ex nihilo, nisi si insufficientes fuit diuina virtus in rebus producendis, quæ aliquid protulerit ex nihilo: Aut si ex materia mala bona profecerit, quia neque ex nihilo neque ex Deo; sequetur vt ex cõuersione processerit materia contra denegatæ æterni conuersionem. Ita vnde bonum constitit, iam negabit Hermogenes inde illud constare potuisse. Necesse est autè ex aliquo eorum processerit, ex quo negauit procedere potuisse. Ceterum si ideo malum non ex nihilo, ne Dei fiat, de cuius arbitrio videbitur factum, sed ex materia, vt ipse sit, de cuius substantia erit factum, hinc vt dixi, auctor mali habebitur Deus, qui cum eadè virtute & voluntate debuisset omnino ex materia protulisse: aut tantum bona (non omnia tamè bona) protulisset etiã mala, aut volens esse mala, si poterat efficere ne essent: aut non valens efficere omnia bona, si volens & nõ fecit: dū nihil interest per infirmitatè Dominus auctor mali extiterit, an per voluntatè

Gen. 1.

CAP. XIII.

Matth. 7.

CA. XIII.

CAP. XV.

A Aut quæ fuit ratio, ut cum bona fecisset quasi bonus, etiam mala protulisset quasi non bonus, cum non congruentia sibi solummodo adidit. Quid necesse erat suo opere prolato, etiam materiam negotium curare, proinde & malum proferendo, solus ut cognosceretur bonus de bono, materia autem ne cognosceretur mala de malo: Plus bonum floruisse sine mali afflatu. Nam & Hermogenes expugnat quorundam argumentationes, dicentium mala necessaria fuisse ad inlucinationem bonorum, ex contrariis intelligendorum. Ergo aut nec propterea locus mali proferendi fuit: aut si qua alia ratio exegit illud induci, cur non & ex nihilo potuerit induci, ipsa ratione excusatura Dominum ne mali auctor existimaretur, quæ nunc cum de materia operatur mala excusat, si excusat: adeo ubique & vndique illuc compellitur quæstio quod nolunt, qui ipsam mali rationem non examinando, nec dinoscendo, quomodo illud aut Deo adtribuant, aut à Deo separent, pluribus, & indignioribus destructionibus Deum obiciunt. [53] Igitur in præstructione huius articuli,

CA. XVI.

& alibi forsitan retractandi, equidem definitio, aut Deo adscribendum & bonum & malum, quæ ex materia fecit: aut materia ipsi ex qua fecit: aut vtrunque vtrique, quia ambo sibi obligantur, qui fecit, & de qua fecit: aut alterum alteri. Tertius enim præter materiam & Deum, non est. Porro si Deus erit vtrunque, videbitur Deus etiam mali auctor: Deus autem ut bonus auctor mali non erit: si materia vtrunque, videbitur materia etiam boni matrix, mala autem in totum materia boni non erit matrix, si vtriusque erit vtrunque: in hoc quoque comparabitur Deo materia, & pares erunt ambo, ex æquo 54 mali ac boni adfines: æquari autem Deo materia non debet, ne duos Deos efficiat: si alterum alterius, vtrique Deo bonum, & materia malum: neque malum Deo, neque materia bonum adscribetur: & bona autem & mala Deus de materia faciendo, cum ea facit, hæc si ita sunt, nescio qua possit euadere sententia Hermogenes, qui Deum, quoquomodo de materia malum condidit, siue voluntate, siue necessitate, siue ratione, non putet mali auctorem. Porro si mali auctor est ipse qui fecit, plane sociæ materia 55 per substantiæ suggestum: excludis iam causam materiæ introducendæ. Nihilominus enim, & per materiam Deus auctor mali ostenditur, si ideò materia præsumpta est, ne Deus mali auctor videretur. Excludis itaque materia dum excluditur causa eius, superest uti Deum omnia ex nihilo fecisse constet. Videbimus an & mala, cum apparuerit quæ mala, & an mala interim ea quæ putas. Dignius enim de suo arbitrio produxit, hæc quoque producendo de nihilo, quam de præiudicio alieno, si de materia produxisset. Libertas, non necessitas, Deo competit: malo voluerit mala à semetipso condidisse, quam non potuerit non condidisse. [56] Vnici Dei

status hanc regulam vindicat: non aliter vnici, nisi quia solius: non aliter solius, nisi quia nihil cum illo: sic & primus erit, quia omnia post illum: sic omnia post illi, quia omnia ab illo: sic ab illo, quia ex nihilo, ut illi quoque scripturæ ratio cõstet, 57 Quis cognouit sensum Domini: Aut quis illi consiliarius fuit: aut quem consultatus est? aut viam intelligentiæ & scientiæ quis demonstravit illi? quis tradidit, & retribuetur ei: Nemo vtrique: quia nulla vis, nulla materia, nulla natura substantiæ alterius aderat illi. Porro si de aliquo operatus est, necesse est ab ea ipsa acceperit & consilium & tractatum dispositionis, ut viam intelligentiæ & scientiæ. Pro qualitate enim rei operari habuit, & secundum ingenium materiæ, non secundum suum arbitrium: adeo ut & mala pro natura non sua, sed substantiæ fecerit. [58] Si necessaria est Deo materia ad opera mundi, ut Hermogenes existimauit, habuit Deus materiam lógè digniorem & idoniorè non apud Philosophos æstimandâ, sed apud Prophetas intelligendam, Sophiam suam scilicet. 59 Hæc denique sola cognouit sensum Domini. Quis enim scit quæ sunt Dei, & quæ in ipso, nisi spiritus qui in ipso? Sophia autem spiritus, hæc illic consiliarius fuit, via intelligentiæ & scientiæ ipsa est. Ex hac fecit, faciendo per illam, & faciendo cum illa. 60 Quum pararet cælum, inquit, aderam illi, & quum fortia faciebat (super ventos) quæ sursum nubila, & cum firmos ponebat fontes eius quæ sub cælo est, ego eram compingens cum ipso. Ego eram ad quam gaudebat, quotidie autem oblectabar in persona eius. Quando oblectabatur, quum perfecisset orbem, & inoblectabatur in filiis hominum. Quis non hanc potius omnium fontem & originem commendet, materiam verò materialium, non sibi subditam, non statu diuersam, non motu inquietam, non habitu informem, sed insitam & propriam & compositam & decoram, quali Deus potuit eguisse, sui magis quam alieni egens? Denique ut necessariam sensit ad opera mundi, statim eam condidit & generat in semetipso. Dominus, inquit, condidit me in initium viarum suarum in opera sua. 61 ante secula fundauit me: prius quàm faceret ter-

CA. XVII.

Isai. 40.

Rom. II.

CA. XVIII.

1. Cor. 2.

Isai. 40.

Prou. 8.

Prou. 8.

ram, priusquam montes collocarentur, ante omnes autem colles generavit me; ⁶³ prior D
autem abylo genita sum. Agnoscat ergo Hermogenes idcirco etiam Sophia Dei natam
& conditam predicari, ne quid innatum & inconditum prater solum Deum crederemus.
Si enim intra Dominum quod ex ipso & in ipso fuit, sine initio non fuit: Sophia scilicet
ipsum exinde nata & condita, ex quo in sensu Dei ad opera mundi disponenda coepit agi.
Si vero Sophia eadem Dei sermo est sensu sophia, & sine quo factum est nihil, sicut & dis-
positum sine sophia, quale est ut filio Dei sermone vnigenito & primogenito aliquid pro-
rit prater patrem antiquius: & hoc modo utique generosius, nedum quod innatum nato
fortius, & quod infectum facto validius? quia quod ut esset nullius eguit auctoris, im-
to sublimius erit eo, quod ut esset, aliquem habuit auctorem. Proinde si malum quo-
dem innatum est, natus autem sermo Dei: Eructavit enim, inquit, sermonem optimam
non scio an a bono malum possit adduci, validius ab infirmo, ut innatum a nato. Ita &
hoc nomine materiam Deo prapronit Hermogenes, prapronendo eam filio. Filius enim
sermo, & Deus sermo: & ego & pater vnum sumus: nisi quod sustinebit a quo animo-
lius eam praproni sibi, quae patri adaequatur. [⁶⁴ Sed & ad originale instrumentum
prouocabo, vnde & diuersa pars suspiciones suas ingratis fulcire conatur, ne scilicet non
inde instrui videretur vnde oportet. Itaque occasiones sibi sumpsit quorundam verbo-
rum, ⁶⁵ ut haereticis ferè mos est simplicia quaeque torquere. Nam & ipsum principium
in quo Deus fecit coelum & terram, aliquid voluit fuisse, quasi substantium & complexum
tum, quod in materiam interpretari possit. Nos autem vniciuique vocabulo proprie-
tem suam vindicamus, principium initium esse, & competisse ita poni rebus incipien-
tibus fieri. Nihil enim quod fieri habet sine initio esse, quin initium sit illi ipsum dum
fieri. ⁶⁶ Ita principium siue initium in ceptionis esse verbum: non alicuius substantia
men. Iam nunc si principalia Deo opera coelum & terra sunt, quae ante omnia Deum
suorum esse proprie principium, quae priora sunt facta, merito sic praefatur scriptura
principio fecit Deus coelum & terram, quemadmodum dixisset, In finem Deus fecit coe-
lum & terram: si post vniuersa fecisset. Aut si principium aliqua substantia est, erit
aliqua materia. Planè licebit etiam substantium aliquid principium esse alij rei, quae
ipso sit futura: ut argilla principium testae, ut semen principium herbae. Sed cum ita
vocabulo principij quasi originis, non quasi ordinis nomine: aduicimus & mentio
ipsum rei specialiter, quam volumus principium alterius rei. De cetero si sic possumus
verbi gratia: In principio fecit figulus peluim vel vnam: iam non materiam significat
principium: non enim argillam nominavi principium, sed ordinem operis; quia
ante cetera primùm peluim & vnam fecit, exinde facturus & cetera, ad ordinem
operum principij vocabulum pertinebit, non ad originem substantiarum. Possunt
principium interpretari, non ab re tamen: ⁶⁷ nam & in Graeco principij vocabulum
est a $\rho\alpha\chi\eta$, non tantum ordinatum, sed & potestatiuū capit principatū. ⁶⁸ Vnde & apud
dicunt principes & magistratus. Ergo secundum hanc quoque significatione principium
pro principatu & potestate sumetur. In principatu enim & in potestate Deus fecit
& terram. [⁶⁹ Sed ut nihil aliud significet Graeca vox, quam principium; & principium
hil aliud capiat, quam initiū: habemus etiam illam initiū agnoscere, quae dicit: ⁷⁰ Deus
condidit me initiū viarum suarum in opera sua. Si enim per Sophia Dei omnia facta
& coelum ergo & terrā Deus faciens in principio, id est initio, in Sophia sua fecit. Deinde
si principium materiam significaret, non ita scriptura instruxisset, In principio Deus
sed ex principio. Non enim in materia, sed ex materia fecisset. De Sophia autē potestati
in principio. In Sophia enim primò fecit, in qua cogitando & disponendo iam fecerat
niam et si ex materia facturus fuisset, antè in Sophia cogitando & disponendo iam fecerat
Prou. 8. Quoniam et si erat initium viarum, quia cogitatio & dispositio prima Sophia fit oportet
de cogitatu viam operibus instituens, hanc & inde auctoritatem scripturae mihi vniuersa
quod & Deus qui fecit, & ea quae fecit ostendens, vnde fecerit non proinde testatur, sed
quum in omni operatione tria sint principalia, qui facit, & quod fit, & ex quo fit: tria
mina sunt adèda in legitima operis enarratione: persona factoris, species facti, forma
terae. Si materia non adetur, ⁷¹ vbi & opera & operae operator aduntur, apparet ex materia
cum operatū. Proinde enim aderet ex quo, si ex aliquo fuisset operatus. Denique hanc
gelium ut supplementum instrumenti veteris adhibebo, in quo vel eo magis debet
ostendit

Ioan. 1.

CAP. XIX.

Gen. 1.

Ier. 1.

Ier. 1.

Isai. 1.

Psal. 2.

A. P. XX.

Gen. 1.

Sap. 8.

Gen. 1.

Prou. 8.

A ostendi Deus ex aliqua materia vniuersa fecisse, quo illic etiam per quem omnia fecerit reuelatur.⁷² In principio erat sermo. In quo principio scilicet, Deus fecit cœlum & terram. Et sermo erat apud Deum, & Deus erat sermo. Omnia per ipsum facta sunt, & sine illo factum est nihil. Cùm igitur & hic manifestetur & factor, id est Deus, & facta, id est omnia, & per quem, id est sermo, nonne & vnde omnia facta essent à Deo per sermonem, exegisset ordo profiteri, si ex aliquo facta essent? Ita quod non fuit, non potuit scriptura profiteri. Et non profitendo, satis probauit non fuisse: quia profiteretur si fuisset. [⁷³ Ergo, inquis, si tu ideò præiudicas ex nihilo facta omnia, quia non sit manifestè relatum de materia præcedenti factum quid, vide ne diuersa pars ideò contendat ex materia omnia facta, quia proinde non apertè significatum sit, ex nihilo quid factum. Planè retorqueri quædam facillè possunt: non statim & ex æquo admitti, vbi diuersitas causæ est. Dico enim etiam non apertè scriptura pronuntiauit ex nihilo facta omnia, sicut nec ex materia non tantam fuisse necessitatem apertè significandi de nihilo facta omnia, quanta esset si ex materia facta fuissent. Quoniam quod sit ex nihilo, eo ipso dum non ostenditur ex aliquo factum, manifestatur ex nihilo factum:⁷⁴ & non periclitatur ne ex aliquo factum existimetur, quando non demonstratur ex quo sit factum. Quod autem ex aliquo sit, nisi hoc ipsum apertè declaratur ex aliquo factum, illud dum ex quo factum sit ostenditur, periclitabitur primò videri ex nihilo factum, quia non additur ex quo sit factum. Dehinc etiam ea sit conditione vt non possit videri ex aliquo, proinde periclitabitur, ex alio longè factum videri, quàm ex quo factum est, dum non proponitur vnde sit factum. Ita & ex nihilo Deus cuncta fecisse non potuit, scriptura non adiecisset illum ex nihilo fecisse: ex materia eum fecisse omni modo debuit edixisse, licet ex materia fecisset: quia illud in toto habebat intelligi, etiam non significaretur: at istud in dubio, nisi significaretur. [⁷⁵ Atque adeò spiritus sanctus hanc scripturæ suæ rationem constituit, vt cùm quid ex aliquo sit, & quod sit, & vnde sit, referat. ⁷⁶ Fructifer, inquit, terra herbam fœni, seminantem semen secundum genus, & secundum similitudinem, & lignum fructuosum faciens fructum, cuius semen in ipso in similitudinem. Et factum est sic. Et produxit terra herbam fœni seminantem semen secundum genus, & lignum fructuosum faciens fructum, cuius semen in ipso in similitudinem. Et rursus: Et dixit Deus: Producant aquæ repentia animarum viuuarum, & volatilia volantia super terram ⁷⁷ per firmamentum cœli. Et factum est sic. Et fecit Deus cetos magnos, & omnem animam animalium repentium, quæ prodixerunt aquæ secundum genus ipsorum. Item post hæc. Et dixit Deus: Producat terra animam viuentem secundum genus, quadrupedia & repentia, & bestias terræ, secundum genus ipsorum. Si ergo ex iam factis rebus, alias res Deus proferens, ostendit per Prophetam, & dicit quid vnde protulerit: ⁷⁸ (quanquam possumus vnde illas prolatas æstimare, dum ne ex nihilo, iam enim facta erant quædam ex quibus prolata videri possent): si tantam curam instructionis nostræ in sumpsit spiritus sanctus, vt sciremus quid vnde processerit, nonne proinde nos & de cœlo & de terra compotes reddidisset, significando vnde ea esset operatus, si de aliqua materia origo constaret illorum: vt tanto magis ex nihilo ea videretur operatus, quanto nihil adhuc erat factum, ex quo operatus videretur. Itaque sicut ea quæ de aliquo prolata sunt, ostendit vnde prolata sint: ita quæ non ostendit vnde prolata sint, ex nihilo prolata confirmat. Igitur in principio Deus fecit cœlum & terram. Ad hoc scripturæ plenitudinem, qua mihi & factorem manifestat & facta. In Euangelio verò amplius & ministrum atque arbitrum rectoris inuenio sermonem. An autem de aliqua subiacenti materia facta sint omnia, nusquam adhuc legi. Scriptum esse doceat Hermogenis officina. Si non est scriptum, timeat ⁷⁹ Væ illud adiacentibus aut detrahentibus destinatum. [⁸⁰ Sed ex sequentibus argumentatur; quia scriptum sit: ⁸¹ Terra autem erat inuisibilis & incompressa. Nam & terræ nomen redigit in materiam, quia terra sit quæ facta est ex illa. Et erat in hoc dirigit, quasi quæ semper retro fuerit innata & infecta. Inuisibilis autem & rudis; quia informem & confusam & inconditam vult fuisse materiam. Has quidem opiniones eius sigillatim reuincam, sed interim volo sic ei respondere. Putamus his articulis materiam demonstrari. Nunquid tamen, quia erat ante omnia, & tale aliquid esse ex ea factum scriptura significat? Atquin nihil tale significat. Fuerit licet materia, quantum sibi licet, vel potius Hermogeni: potuit & fuisse, & tamen nihil Deus ex illa fecisse, vel quia non decebat Deum alicuius egiisse, certè quia nec ostenditur quicquam ex materia fecisse. Sine causâ ergo esset, inquis. Non planè adeò sine causâ. Nam etiam mundus non

Tt iij

Ioan. 1.

Genes. 2.

Ioan. 1.

C. XXI.

CAP. XXII.

Genes. 1.

Ibidem.

Ibidem.

Gen. 1.

Ioan. 1.

Apoc. ult.

CA. XXIII.

Gene. 1.

"

"

ILLIAN
stati onibus
V.

A credenda. At ego sine vilo lenocinio pronuntiationis simpliciter respondebo, de omni re posse dici, Erat, etiam de ea quæ facta, quæ nata sit, quæ aliquando non fuerit, & quæ materia non sit. Omne enim quod habet esse, vnde habeat, siue per initium, siue sine initio, hoc ipso quod est, etiam Erat dicitur. Cui competit prima verbi positio in definitionem, eiusdem etiam declinatio verbi decurret in relationem. Est definitionis caput, Erat relationi facit. ²² Hæ sunt argutia & subtilitates hæreticorum, simplicitatem communiū verborum torquentes in quæstionem. Magna scilicet quæstio est, Si erat terra quæ facta est. Sanè difficultandum, an ei competat inuisibilem & rudem fuisse quæ facta est, an ei ex qua facta est, ut eiusdem sit erat, cuius & quod erat. [²³ Atquin non tantum probabimus istum habitum huic terræ competisse, sed & illi alij non competisse. Nam si nuda materia Deo subiaceret, nullo scilicet elemento obstruente: siquidem nondum quicquam erat præter ipsam & Deum: utique inuisibilis esse non poterat. Quia etsi tenebras volet in substantia fuisse materia: ²⁴ cui articulo respondere debebimus suo ordine) etiam homini tenebræ visibiles sunt; hoc enim ipsum quod sunt, tenebræ videntur, nedum Deo. Et utique si inuisibilis esset, nullo modo cognosceretur qualitas eius. ²⁵ Vnde ergo compertus est Hermogenes informem & confusam & inconditam illam fuisse, quæ ut inuisibilis latebat: ²⁶ aut si hoc à Deo reuelatum est, probare debet. Sic & an rudis dici poterit, expostulo. Certè enim rude illud est quod imperfectum est: Certè imperfectum non potest esse, nisi quod factum est: B Quod enim minus factum est, imperfectum est. Certè, inquis. Ergo materia quæ facta non erat, in totum imperfecta esse non potuit. Quæ imperfecta non fuit, etiam rudis non fuit. Initium non habens, quia facta non fuit, caruit & rudimento. Initij enim accidens est, rudimentum. Terra verò quæ facta est, meruit & rudis dici. Statim enim ut facta est, habuit imperfectæ locum, ante perfectionem. [²⁷ Siquidem omnia opera sua Deus ordine consummauit, incultis primò elementis ²⁸ depalans quodammodò mundum, dehinc exornatis velut dedicans. Nam & lumen non statim splendore solis impleuit, & tenebras non statim solatio lunæ temperauit, & cælum non statim sideribus stellisque signauit, & maria non statim beluis frequentauit, & ipsam terram non statim varia fecunditate dotauit: Sed primò esse ei contulit: dehinc non inuacuum esse suppleuit. Sic enim & Esaias: Nò inuacuum *Isai. 45.* ait fecit illam, ²⁹ sed inhabitari. Postea ergo quàm facta est, futura etiam perfecta, interim erat inuisibilis & rudis. Rudis quidem, hoc quoque ipso quòd inuisibilis, ut nec visui perfecta, simul & ut de reliquo nondum instructa. Inuisibilis verò, ut adhuc aquis tanquàm munimèto genitalis humoris obducta. Qua forma, etiam ad finis eius caro nostra producitur. Nam & David ita canit: Domini est terra & plenitudo eius, ¹⁰⁰ orbis terræ, & omnes qui habitant in illa. Ipse super maria fundauit eam, & super flumina præparauit eam. Segregatis enim aquis in cauatiorem sinum, emicantior facta est arida, quæ antehac aquis regabatur. Exinde itaque & visibilis efficitur, dicente Deo: ¹⁰¹ Congregetur aqua in congregationem vnã, & videatur arida. Videatur, inquit, non fiat, iam enim facta erat, sed inuisibilis vsque tunc videri sustinebat. Arida autem, quòd erat futura ex diuortio humoris, tamen terra. Et vocauit Deus aridam terram, non materiam. Sic & perfectionem postea consecuta, desinit rudis haberi cum pronuntiat Deus: Fructet terra herbam fœni seminantem semen secundum genus & secundum similitudinem, & lignū fructuosum faciens fructum, cuius semen in ipso in similitudinem. Item: Producat terra animam viuam secundum genus, & quadrupedia, & repentia, & bestias terræ secundum genus. Impleuit igitur ordinem suum scriptura diuina. Quam enim prædixerat inuisibilem & rudem, ei & visionem reddidit & perfectionem. Non alia autem materia erat inuisibilis & rudis. Ergo materia erit postea visibilis & perfecta. Volo itaque videre materiam, visibilis enim facta est. Volo & perfectam eam recognoscere, ut ex illa etiam fœni herbam, & ex illa decerpam lignum fructuosum, & ex illa animalia vsui meo famulentur. Sed materia quidem nusquàm terra verò hic, id est coràm. Hanc video, hac perfruo, ex quo inuisibilis & rudis esse desiit, de qua manifestissimè Esaias: ¹⁰² Hæc dicit Dominus qui fecit cælum. Ille Deus qui demonstrauit terram & fecit illam. Certè eandem demonstrauit, quam & fecit. Quomodo demonstrauit. Vtique dicendo: Videatur arida. Quare videri iubet, nisi quia retrò non videbatur: ut sic quoque eam non in vacuum fecisset faciendo visibile, & ita habilem. Et sic per omnia probatur nobis, hanc quam incolimus, eandem & factam esse à Deo & ostensam, nec aliam fuisse rudem & inuisibilem, quàm quæ & facta & ostensa est. atque ita: Terra autem erat inuisibilis & rudis, ad eam pertinet quam Deus cum cælo separauit. *Gen. 1.*

ILLIAN
stationibus

- CAP. XXX. [103 Sic & sequentia coniecturam Hermogenis instruere videbuntur: Et tenebræ super
 Gen. 1. » abyssum, & spiritus Dei super aquas ferebatur; quasi & hæc confusa substantia, massalis il-
 » lius molis argumenta portendant. Atquin singillatim definiens, tenebras, abyssum, spiri-
 tum Dei, aquas, nihil confusum, nec in confusione incertum æstimari facit tam diuisa re-
 latio certorum & distinctorum elementorum. Hoc quidem amplius, quum situs proprius
 eis adscribit, tenebras super abyssum, spiritum super aquas, negauit confusionem substi-
 tiarum, quarum demonstrando dispositionem, demonstrauit etiam distinctionem. 104 Vt
 nissimum denique, vt materia quæ informis inducitur, de tot formarum vocabulis in-
 formis adseueretur, non ædito quid sit illud corpus confusionis, quod vnicum vtiq[ue]
 credendum est, si informe est: vni forme etenim quod informe est. Informis autem quod
 ex varietate confusum est, vnam habeat necesse est speciem: quod non habet speciem
 dum ex multis vnam habet speciem. Ceterum aut habebat in se species istas materia, de
 quarum vocabulis intelligendas esse tenebras dico, & abyssum, & spiritum, & aquas,
 aut non habebat. Si enim habebat, quomodo inducitur non habens formas? Si non ha-
 bebat, agnoscitur? [105 Sed & illud vtiq[ue] captabitur: de cælo solo & de terra illa
 CA. XXXI. » pturam significasse, quod eam in principio Deus fecerit: de speciebus autem supra
 » nihil tale: & ideo eas quæ factæ non significantur, ad infectam materiam pertinere. Re-
 spondendum huic quoque serupulo. Scriptura diuina fatiis dissereret, si summas species
 rum à Deo factas commendasset cælum & terram, habentes vtiq[ue] suggestus suos pro-
 prios, qui in ipsis summis intelligi possent. Suggestus autem cæli & terræ primò ratiocin-
 Gen. 1. » rint tenebræ, & abyssus, & spiritus, & aquæ. Nam terræ quidem suberat abyssus & tene-
 bræ. Si enim abyssus infra terram, tenebræ autem super abyssum, sine dubio & tene-
 bræ & abyssus infra terram. Cælo verò spiritus & aquæ subiacebant: nam si aquæ super
 terram, quæ eam texerant, spiritus autem super aquas, pariter & spiritus & aquæ super
 terram. Quæ verò super terram, ea vtiq[ue] infra cælum. Et sicut terra abyssus & tene-
 bræ ita & cælum spiritui & aquis incubabat, & complectebantur. Et ita nouum non est,
 id solum quod continet nominetur, quâ summale: in isto autem intelligatur & quod
 continetur, quâ portionale. Ecce si dicam, ciuitas extruxit theatrum, & circum theatrum
 autem erat talis & talis, 106 & statua super euripum, & obeliscus super omnia. Fecit
 quia non & has species edixerim factas à ciuitate, non erunt ab ea cum circo & theatro
 an ideo non adieci factas has quoque species, quâ inerant eis quæ facta prædixeram. In-
 inesse quibus inerant, intelligi poterant. Sed vacet hoc exemplum vt humanum: aliquid
 Gen. 2. » auctoritate scripturæ ipsius arripiam. Fecit, inquit, Deus hominem de terra, & adhibuit
 in faciem eius flatum vitæ, & factus est homo in animam viuam. Faciem quidem eius
 Gen. 2. 3. » nominat, sed nec ipsam factam à Deo dixit. 107 Costam verò & ossa, & carnem, & adhibuit
 Gen. 4. » los, & sudorem, & sanguinem postea loquitur, quæ nec tunc facta à Deo signifi-
 Quid respondebit Hermogenes? Nunquid & membra hominis ad materiam perti-
 Gen. 1. » bunt, quia non nominatim facta referuntur? An & hæc in hominis 108 factitatione
 sentur? Proinde membra erant cæli & terræ abyssus & tenebræ, spiritus & aquæ. In
 poribus enim membra sunt facta, in corporibus & membra sunt nominata. Nullum
 mentum non membrum est eius elementi quo continetur; Omnia autem elementa
 CA. XXXII. » aut terra continentur. [109 Hæc responderim pro scriptura præfenti, quatenus
 lorum corporum factitationem commendare videtur cæli & terræ. Scit esse quibus
 in corporibus & membra cognoscerent, & ideo compendio vsa est. Prouidit tam
 hebetes & insidiosos, qui dissimulato tacito intellectu, ipsis quoque membris
 factitationis significatorium exigerent. Itaque & propter istos singulas species factas
 Gen. 1. » cet aliis in locis. Habes Sophiam, Prior autem abyssus genita sum, dicentem: vt
 Prou. 8. » abyssum quoque genitam, id est factam, quia & filios facimus, licet generemus. Nihil
 interest facta an nata sit abyssus, dum initium detur illi, quod non daretur si materia ab-
 isai. 45. » iecta esset. De tenebris verò ipse Dominus per Esaiam: Ego, qui struxi lucem & feci
 Amos 4. » nebras. De spiritu æquè Amos: 110 Qui solidat tonitruum, & condit spiritum, & adhibuit
 tatis: 111 non, vt quidam putant, ipsum Deum significari spiritum, quia Deus spiritus. Ne-
 que enim aquæ Dominum sustinere sufficerent; sed eum spiritum dicit, de quo etiam veteres
 isai. 57. » conlitterunt: vt ait per Esaiam: quia spiritus à me exiit, & flatum omnem ego feci.

A de aquis eadem Sophia. ¹¹² Et cum firmos ponebat fontes quæ sub cælo est, ego erā mo- *Proti. 8.*
 dulans cum ipso. Quum ergo & eas species probamus à Deo factas, etsi in Genesi tantum-
 modo nominantur sine factitationis mentione, respondebitur fortasse ex diuerso; ¹¹³ Pla-
 nè factas eas, sed ex materia, ut stilus quidem Moyse, Et tenebræ super abyssum, & spiritus
 Dei super aquas ferebatur, materiam sonet: ceteræ verò scripturæ, quæ ex materia factæ
 sint, species in disperso demonstrant. Ergo sicut terra de terra, ita & abyssus ex abyssu, & te-
 nebræ ex tenebris, & spiritus & aqua ex spiritu & aquis constiterunt. Et sicut supra dixi-
 mus, non potuit informis fuisse materia, si species habebat, ut & alia ex ea sint confecta,
 nisi quod non alia, sed ipsa ex semetipsis. Siquidem non capit diuersas fuisse quæ huiusdem
 nominibus adduntur: quod iam operatio diuina otiosa videri possit, si quæ erant fecit: cum
 generosiora essent, quæ non erant facta, quam si fierent. Igitur ut concludam, aut mate-
 riam tunc significauit Moyses cum scribit, Et tenebræ super abyssum, & spiritus Dei super
 aquas ferebatur: Aut quum hæc species alibi postea demonstrantur factæ à Deo, debuerunt
 aquæ demonstrari ex materia, quam Moyses præmiserat, facta: Aut si species istas, & non
 materiam significauit Moyses, ubi materia demonstrata sit quero. ¹¹⁴ Sed dum illam *C. xxxiii.*
 Hermogenes inter colores suos inuenit ¹¹⁵ (inter scripturas enim Dei inuenire non po-
 tuerit) satis est quod omnia & facta à Deo constent, & ex materia facta non constent: quæ etiam
 fuisset, ipsam quoque à Deo factam credidissimus: quia nihil innatum præter Deum præ-
 scribentes, obtineremus. In hunc usque articulum locus est retractatui, donec ad scriptu-
 ras prouocata deficiat exhibitio materia. Expedita summa est: nihil inuenio factum, nihil
 ex nihilo, quia quod factum inuenio, non fuisse cognosco. Etiam si quid ex aliquo factum
 est, ex facto habet censum, ut ex terra, herba, & fructus, & pecudes, & figuratio hominis ip-
 sus: ut ex aquis natatiles, & volatiles animæ. Huiusmodi origines rerum ex his prolatare,
 potero materias appellare: sed factas à Deo & ipsas. ¹¹⁶ Ceterum omne ex nihilo consti- *C. xxxiiii.*
 tisse, illa postremo diuina dispositio suadebit, quæ omnia in nihilum redactura est. Siqui-
 dem & cælum conuoluetur ut liber, immò nusquam fiet cum ipsa terra, cum qua primor-
 dio factum est. Cælum & terra præteribunt, inquit, ¹¹⁷ Cælum primum & terra prima
 abierunt, & locus non est inuentus illis: quia scilicet quod & finit, locum amittit. Sic & Da-
 uid, Opera manuum tuarum cæli, & ipsi peribunt. ¹¹⁸ Nam etsi mutabit illos velut operto-
 rium, & mutabuntur, sed mutari, perire est pristino statui, quem dum mutantur, amit-
 tunt. ¹¹⁹ Et stellæ quidem de cælo ruent, sicut fici arbor, quum valido commota vento a-
 cerba sua amittit, Montes verò tanquam cera liquefcent, à conspectu Domini. ¹²⁰ Quum
 surrexerit, scilicet confringere terram. Sed & paludes, inquit, arefaciam. ¹²¹ Et quærent
 aqua, nec inueniēt, ¹²² etiam mare Oceanus. Quæ omnia etsi alter putauerit spiritaliter in-
 terpretanda, non tamen poterit auferre veritatem ita futurorum, quomodo scripta sunt.
 Si quæ enim figura sunt, ex rebus consistentibus fiant necesse est, non ex vacantibus: quia
 nihil potest ad similitudinem de suo præstare, nisi sit ipsum quod tali similitudine præstet.
 Reuertor igitur ad causam definientem omnia ex nihilo adita, in nihilum peruentura. Ex
 C æterno enim, id est ex materia, nihil Deus interibile fecisset, nec ex maioribus minora
 condidisset, cui magis congruat ex minoribus maiora producere, id est ex interibili æter-
 num: quod & carni nostræ pollicetur, cuius virtutes & potestates suas, hunc iam arrabo-
 nem, voluit in nobis collocasse, ut credamus etiam illum vniuersitatem ex nihilo velut e-
 mortuam, quæ scilicet non erat, in hoc ut esset, suscitasse. ¹²³ De cetero verò statu ma- *CA. xxxv.*
 teria, etsi non est retractandum, prius enim erat ut eam esse constaret, tamen ac si constite-
 rit, persequendus est ordo: quo magis eam non esse constet, cuius nec reliquus status con-
 sistat, simul ut contrarietates suas agnoscat Hermogenes. Prima, inquit, facie videtur no-
 bis incorporalis esse materia: exquisita autem ratione recta, inuenitur neque corporalis, ne-
 que incorporalis. Quæ est ista ratio recta, quæ nihil recti renuntiat, id est nihil certi
 Nisi fallor enim, omnis res aut corporalis aut incorporalis sit necesse est: ¹²⁴ ut conce-
 dam interim esse aliquid incorporale de substantiis duntaxat, cum ipsa substantia corpus
 sit rei cuiusque: certe post corporale & incorporale nihil tertium. Age nunc sit & tertium
 quod illa recta ratio Hermogeniana compererit, quæ neque corporalem neque incorpo-
 ralem materiam facit: ubi est, quale est, quid vocatur, quid describitur, quid intelligitur?
 Tantum hoc ratio renuntiauit, nec corporalem materiam nec incorporalem. ¹²⁵ Sed *CA. xxxvi.*
 ecce contrarium subijcit, aut alia fortasse ratio ei occurrit, ex parte corporalem renuntias
 materiam, & ex parte incorporalem. Iam ergo ne neutrum sit, vtrūque materia censenda

est? Erit enim corporalis & incorporealis aduersus renuntiationem recte rationis illius pla-
 ,, nē rationem non reddentis sententiæ suæ; sicut nec alia reddit. Corporale enim materia,
 ,, vult esse, de quo corpora ædantur: incorporeale verò, inconditum motum eius. Si enim
 ,, ait, corpus tantummodò esset, nihil ei incorporeale appareret, id est motus. Si verò in totum
 ,, incorporealis fuisset, nullum corpus ex ea fieret. ¹²⁶ Quanto hæc rectior ratio, nisi quòd
 si tam rectas lineas ducis Hermogenes quàm ratio ista, pictor te bardior nō est. Quis enim
 tibi concedit motum, in secundam partem substantiæ deputare: cum substantia res non
 sit, quia nec corporalis, sed accidens, si fortè substantiæ & corpori, vt actus, & pulsus, vt la-
 psus, vt casus, ita & motus. Nam siue à semetipso quid mouetur, actus eius est motus, certe
 pars substantiæ non est, sicut tu motum substantiam facis materiæ incorporealem. Omnia
 denique mouentur aut à semetipsis vt animalia, aut ab alijs ¹²⁷ vt animalia, tamē nec homo-
 nem, nec lapidem, & corporalem, & incorporealem dicemus, quia & corpus habeat & mo-
 tum, sed vnam omnibus formam solius corporalitatis, quæ substantiæ res est: si quæ incor-
 poralia eis adsunt, aut actus, aut passiones, aut officia. ¹²⁸ aut libidines eorum, non portio-
 nes deputamus. Quo ergo facit, portionem materiæ in motum disponere, qui non ad libe-
 ritatem pertinet, sed ad substantiæ habitum? Quid enim si immobilem placuisset tibi in-
 cere materiam, nunquid immobilitas secunda pars formæ videretur? Sic itaque necesse
 tus. ¹²⁹ Sed de motu & alibi licebit. ¹³⁰ Nunc enim vidēo te ad illam rursus rationem
 reuerti, quæ tibi nihil certi renuntiare consuevit. Nam si vt nec corporalem, nec incorpo-
 ralem, infert materiam, ita nec bonam nec malam adlegasset, proinde superarguēdus. De
 ,, Si enim, inquis, esset bona quæ semper hoc fuerat, non desideraret compositionem. De
 ,, esset natura mala, non accepisset translationem in melius: nec quicquam composi-
 ,, suæ adplicuisset illi Deus tali natura; Iuuacum enim laborasset. Verba hæc tua sunt
 rum te & alibi meminisse oportuerat, ne quid his contrarium inferres. ¹³¹ Sed quom-
 de mali & boni ambiguitate super materiam in præteritis aliquid retractauimus, iam
 ad præsentem, & solam propositionem & argumentationem tuam respondebo. Nec
 cam, & hic te certum aliquid debuisse pronuntiasse: aut bonam, aut malam, aut tertium aliquid
 sed nec hic quod tibi libuit pronuntiasse, custo disse. Rescindis enim quod pronuntiasse
 bonam nec malam: quia cum dicis, Si esset bona, non desideraret componi à Deo, malam
 portendis: & cum adponis, Si esset mala natura, non admitteret in melius translationem,
 bonam subostendis: Atque ita & boni & mali ad finem constituisti, quam nec bonam
 malam pronuntiasse. Vt autem & argumentationem, qua putasti te propositionem tuam
 confirmaturum, retundam, oppono etiam illud, Si bona fuisset materia semper, quæ
 desiderasset in melius reformari? Quod bonum non desiderat, aut non optat, aut non
 pit profectum, vt fiat de bono melius. Equè si mala natura fuisset, quare non portio-
 Deo conuerti, vt à potentiore, vt ab eo qui lapidum quoque naturam conuertere vult
 Math. 3. filios Abrahæ? Nempe ergo non tantum comparas Dominum materiæ, sed & filios
 ,, à quo natura materiæ deuinci & edomari in melius non potuisset. Sed & quam hic
 C. XXXVIII natura malam, alibi te confessum negabis. ¹³² De situ materiæ id tracto, quod & de
 tu, vt peruersitatem tuam traducat. Subiacentem facis Deo materiæ, & vtique locum
 qui sit infra Deum. In loco ergo materia. Si in loco, ergo intra locum: si intra locum
 determinatur à loco, intra quem est: si determinatur, habet lineam extremam,
 quantum propriè pictor, agnoscis finem esse omni rei cuius linea extrema est. Non
 erit infinita materia, quæ dum in loco est, à loco determinatur, & dum determinatur
 ,, lo, extrema cum linea patitur. At tu infinitam facis dicens: Infinita est autem, eo quod
 per est. Et si qui discipulorum tuorum voluerit argumentari, quasi infinitam auro, im-
 tu corporis intelligi velis: atquin corporaliter infinitam, corporaliter immensam, & in-
 ,, cunscriptam, sequentia ostendunt, Vnde, inquis, nec tota fabricatur, sed partes eius. Ad
 corpore infinita, non tempore est. ¹³⁴ Et obduceris, corpore eam infinitam faciens, quæ
 locum ei adscribens, intra locum & extremam loci lineam includis. Sed tamen cur non
 tam eam formauerit Deus, non scio, nisi quæ aut inualidus, aut inuidus. Itaque dimidiam
 eius quæ non tota formata sit quæro, vt qualis tota fuerit agnoscam. Debuerat enim Deus
 C. XXXIX vt ¹³⁵ exemplarium antiquitatis ad gloriā operis palam fecisse. ¹³⁶ Sit nūc definita,
 ,, cut rectius tibi videtur, per demutationes suas & translationes: sit & comprehensibilis, Demu-
 ,, quæ fabricatur, inquis, à Deo, quia & conuertibilis & demutabilis & dispartibilis. Demu-
 ,, tationes enim eius, inquis, dispartibilem eam ostendunt. ¹³⁷ Et hic à lineis tuis excidit

A quibus circa personam Dei vsus es, præscribens Deum illam non ex semetipso fecisse, quia in partes venire non posset qui sit æternus & manens in æuum, ac per hoc immutabilis & indiuisibilis. Si & materia eadem æternitate censetur, neque initium habens neque finem, eadem ratione non poterit pati dispersionem & demutationem, qua nec Deus. In æternitatis consortio posita, participet cum illo necesse est & vires, & leges, & cōditiones æternitatis. Atque cūm dicis, Partes autem eius omnia simul ex omnibus habent, vt ex partibus totum dinoscatur: vtique eas partes intelligi vis, quæ ex illa prolatae sunt, quæ hodie videntur à nobis. Quomodo ergo omnia ex omnibus habent, vtique ex præstinitis, quādo que hodie videntur, aliter habeant quàm præstinita fuerunt? [138] Dicis in melius reformatam materiam, vtique de deterioribus: & vis meliora deteriorum exemplarium ferre. Confusa res erat, nunc verò composita est. Et vis ex compositis incomposita præberi. Nulla res speculum alterius rei, id est non coequalis. [139] Nemo se apud tonsorem pro homine mulum insepexit, nisi si qui putat in hac extructione mundi, dispositæ iam & comptæ, informem & incultam materiam respōdere. Quid hodie informe in mūdo, quid retrò speciatum in materia, vt speculum sit mundus materia? Cūm ornamenti nomine sit penes Græcos mundus, quomodo inornatæ materiæ imaginem refert, vt dicas totū eius ex partibus cognoscere? Certè ex illo toto erit etiam hoc quod non venit in deformationem. Et supra ædidisti, non totam eam fabricatam. Igitur vel hoc rude & confusum & incompositum non potest in expolitis & distinctis & compositis recognosci, quæ nec partes materiæ appellari conuenit, cūm à forma eius ex mutatione diuisa recesserunt. [140] Reuertor ad motum, vt ubique te lubricum ostendam. Inconditus, & confusus, & turbulentus fuit materiæ motus. Sic enim & ollæ vndique ebullientis similitudinem opponis. Et quomodo alibi motus te adfirmatur? Cūm enim vis materiam nec bonam nec malam inducere: Igitur, inquis, subiaccens materia æqualis momenti habens motum, neque ad bonum, neque ad malum plurimum vergit. Si æqualis momenti, iam non turbulentus, nec cacabaceus, sed compositus, & temperatus, scilicet qui inter bonum & malum suo arbitrio agitur, in neutram tamen partem pronus & præceps, [142] mediæ (quod aiunt) aginæ æquilibrato impetu ferretur. Hæc inquis non est, hæc turbulentia [143] & passiuitas non est, sed moderatio, & modestia & iustitia motationis neutram in partem inclinantis. Planè si huc & illuc aut in alterum magis proclinet, tunc inconcinnitatis, & inæqualitatis, & turbulentia denotari meretur. Porrò si neque ad bonum, neque ad malum pronior erat motus, vtique inter bonum & malum agebatur: vt ex hoc quoque materiam determinabilem appareat, cuius motus [144] nec malo nec bono pronus, eo quòd in neutrum vergebat, intra vtrumque ab vtroque pendebat, & hoc nomine ab vtroque determinabatur. Sed & bonum & malum in loco facis, cūm dicis motum materiæ in neutrum eorum fuisse propensum. Materia enim quæ in loco erat, neque huc neque illuc deurgens, in loca non deurgebat, in quibus erat bonum & malum. Dans autem locum bono & malo, corporalia ea facis, faciendo localia, quia quæ locum habent, prius est vt corporalia sint. Denique incorporalia propriū locum non haberent, nisi in corpore, cūm corpori accedunt. Ad bonum autem & malum non deurgente materia, vt aut corporalia aut localia non deurgebat. Bonum ergo & malum erras si substantias esse vis. Substantias enim facis quibus loca adsignas. Loca autem adsignas, cūm materiæ motum ab vtraque regione suspendis. [145] Dispersisti omnia, ne de proximo quàm contraria sibi sint relucere. At ego colligam singula & conferam. Inconditum adseueras motum materiæ, eamque adijcis sectari informitatem: dehinc alibi, desiderare componi à Deo. Desiderat formationem quæ sectatur informitatem, aut sectatur informitatem quæ desiderat formationem? Non vis videri Deum æquari materiæ: & subijcis, habere illam cum Deo communionem. Impossibile enim, inquis, non habentem illam cōmune aliquid cum Deo, ornari eam ab ipso, atquin si commune aliquid habebat cum Deo, non desiderabat exornari ab ipso, pars scilicet Dei per communionem. Aut & Deus poterat ornari à materia, habendo cum illa aliquid & ipse commune, & iam in hoc necessitati subijcis Deum, si fuit aliquid in materia propter quod eam formaret. Commune autem inter illos facis, quòd à semetipsis mouentur, & semper mouetur. Quid minus materiæ quàm Deo adscribis? Totum consortium diuinitatis hoc erit, libertas & æternitas motus. Sed Deus compositè, materia inconditè mouentur. Tamen diuinum proinde, motu proinde libero & æterno. Atquin plus materiæ das, cui licuit sic moueri quomodo Deo non licuit. [146] De motu & illud notauerim. Nam secundum ollæ simi-

CAP. XL.

CAP. XLII.

CAP. XLIII.

ILLIAN
stationibus
III.

ADNOTATIONES IACOBI PAMELII IN
LIBRVM ADVERSVS HERMOGENEM.

1. ADVERSVS HERMOGENEM.] *Essi Hermogenis in hereticorum Catalogo sub finem lib. de Praescriptionib. adu. hereticos non meminerit, ad haeresin tamen eius adludat, eiusdem libri c. 7. in hac verba: Et ubi Materia cum Deo equatur, Zenonis disciplina est; ubi quadam huc pertinentia ex Quintino descriptus n. 43. & nominatum etiam eius meminit c. 30. Ceterum (inquit) & Nigidius nescio quis, & Hermogenes, & multi alij adhuc ambulantes, peruerentes vias Dei, unde videtur Nigidius ille eiusdem cum illo scisse fuisse, sicuti illic adnotauimus n. 177. Et vero iam dictam haeresin Hermogenis adscribit c. 33. Idem (inquit) Apostolus, quum improbat elementis seruientes, aliquem Hermogenem ostendit, qui Materiam non natam introducens, Deo non nato eam comparat. Eundem etiam errorem Marcionis impingens l. ad d. eundem s. c. penult. Collocans (inquit) & cum Deo creatore Materiam de Portica Stoicorum. Meminit rursum infra l. sequenti, verbis in Argumento citatis. Item libro de Anima, libri mentionem faciens, De censu animae aduersus Hermogenem, de quo plura T. 4. inter Tertulliani Fragmenta. Rursum tacito nomine lib. de Resurrectione carnis. Igitur confido Deum totum hoc ex nihilo protulisse, & Deum nostri fidendo, quod tantum Deus valeat. Nam & quidam infirmiores hoc prius credere volunt, de Materia potius subiacenti ab illo vniuersitatem secundum Philosophos dedicatam. Denique etiam Tom. 5. lib. de Monogam. verbis mox citandis c. n. 7. Quare salutariter Prateolus Catal. haeresem, dum Hermogenem facit Sabellij asselam, atque adeo non nisi Galeni Imperatoris temporibus erupisse, quemadmodum etiam in eo quod Hermiam, a quo Hermiani, confundit cum Hermia Massalianorum hereticorum duces Hermiani (inquit Aug. her. 5. 4.) ab Hermia, qui elementorum Materia, de qua factus est mundus, non a Deo facti dicunt; sed Deo coaeterna. Quae quum eade plane sit haeresis, minime putarim illic legendum: Hermogeniani ab Hermogene, ni postea etiam Hermogenes & Hermogenianos recesserit, qui Patrispasionum haeresin sint secuti. Per quod obstat duos hereticos eode dici vocatos nominem, maxime qui conformiter Auctori nostro scribat Theodoretus haeret. fab. l. 1. Hermogenes (inquit) ex subiecta Materia, & congenita dicit: Deum omnia fabricatum. Exsimilabit enim solidus fieri non posse, ut Deus vniuersum ex illis que non sunt fabricaret; ita enim lego, profabricaretur. Vbi etiam additis dicebat corpus Domini in sole esse repositum: Diabolum autem & Demones esse in Materia recondendos. Theophilus Antiochenus Episcopus scripsit in eum, & similiter Origenes. Quod ipsum de Theophilus libro adu. haeresin Hermogenis adrefatur B. Hier. Catal. Script. Eccl. quem adeo Auctorem imitatum esse verisimile est. Item Origenes ea de re fragmentum habetur apud Eusebium loco infra citato. Quid quod B. Isidorus Eymol. l. 8. c. 5. Rabanus l. 2. Instit. cleric. c. 58. & post eos Gratianus Can. Quidam autem, 2. q. 3. Hermogeniani (inquit) ab Hermogene vocati, qui Materiam non natam introducens, & c. verbis ipsi Auctoris utentes paulo prius citatis ex lib. de Praescrip. haeret. c. 33. apud quos interim legere oportet cum Tertulliano: & Deum adiecit, pro eo quod irrepserat: Deam, quibus consen-*

tit etiam Honorius lib. de heres. Hermogeniani (inquit) ab Hermogene quodam vocati. Hi Materiam mundi Deo aequalem faciunt. Quo fit ut legendum esse putem apud Philastrium l. de heres. in hunc modum: Hermogeniani ab Hermogene, qui fuerunt in Africa, qui & ita sentientes abiecti sunt ab Ecclesia Catholica. Est & hac vanitas Galatarum Seleuci & Hermia hereticorum; qui quum volunt Deum esse corpuscum, Hylen etiam, id est Materiam mundi coeternam esse cum Deo adferant. Eiusdem interim haeresos sectatorem fuisse Sabellium non solum ex Philastrio & Augustino patet, sed etiam Eusebio de Prepar. Euang. lib. 7. ubi contra Sabellium de Materia non ingenta, & quod causa malorum non sit, c. 8. & 9. disputat, atque adeo ad intellectum huius libri facit, ut postea suis quibusdam locis adnotabimus, sicuti & ex Epiphani. quada. her. 66. Qui Maneti Manichaeorum principi eundem errorem adscribit, quem admodum etiam Gregorius Nyssenus lib. de Homine. Auctor infra c. 25. hos vocat: Materiarios hereticos, contra quos etiam agit Lactant. diuin. Institut. li. 2. c. 9. quos verba adferemus infra, partim ad illud c. 1. n. 10. A Christianis conuersus ad Philosophos, partim ad illud c. 8. num. 32. Patriarchae hereticorum Philosophi. Ceterum antequam in haeresin incidere, pictorem fuisse Hermogenem infra demonstrabitur ex Auctore num. 6.

CAP. I.

2. Solemus haereticis compendij gratia de posteritate praescribere, &c.] *Primum hoc caput inscriptissimum: Quod nouella sit pictoris Hermogenis haeresis de Materia Deo coeterna. Aequi praescriptionem aduersus haereses de nouitate esse quamoptimam late deduxit Auctor supra eiusdem tituli & argumenti libro, maxime num. 1. & 182. & totis capitibus 29. 30. ac 31. Adludit hic ad scripturas easdem de praenuntiatu haeresibus, que ibi citatae sunt c. 4. Matth. 7. sc. 24. 1. Cor. 11. 2. Cor. 11. & 1. Ioan. 2.*

3. Hermogenis autem doctrina tam nouella est, &c.] *Hinc patet vixisse Hermogenem aetate Tertulliani quod addat; ad hodiernum homo in saeculo.*

4. natura quoque haereticus etiam turbulentus.] *Hoc adnotatu dignum, quod iam tum adferatur haereticus natura turbulentus: quod pro dolor, exemplis quam manifestis plus satis hodie experimur.*

5. qui loquacitatem, facundiam existimat, &c.] *Locum hunc his verbis citat B. Hieron. lib. adu. Heluidium: Homo (inquit) turbulentus. Qui, ut ille ait (Tertullianum haud dubie significans, quemadmodum me iam nuper monuit Dn. Harrisus) loquacitatem facundiam existimat, & maledicere omnibus, bonae conscientiae signum arbitrat.*

6. Praeterea pingit licite.] *Hermogenes iste (inquit Rhem.) Africanus, arte pictor erat. Nec vero prohibitu vsquam pingere, si obiciana ignominiosaque excipias, hoc est ergo quod dicit: pingit licite. Qui item illud quod mox sequitur: in artem contemnit, sic interpretatur. Nam (inquit) pictoriam deseruit, quae ars ex se mala non est. Praecipit autem lex Dei, ut labore manus viuamus. Ceterum maluit otiosus esse seductor populi, quam pictor. Eode pertinet quae habet infra Auctor c. 2. hanc pri-*

ILLIAN
stati onibus
S. L. I.
V

mam vmbra planè sine lumine pessimus pictor coloravit. & c. 33. Sed dum illam Hermogenes inter colores suos inuenit. et c. 36. nisi quòd h tam rectas lineas ducis Hermogenes, quàm ratio ista, pictor te bardior non est. & cap. 38. quam, quantum propriè pictor, agnoscis. Eodem etiam adludat l. 1. adu. Marc. quum dicit: & pictoria licentia, de duobus Deis agens.

7. nubis alsiduo, &c.] Videtur (inquit Rhenanus) Hermogenes non solum Polygamiam defendisse, sed dimissis aut mortuis vxoribus noua superdūta matrimonium sepius repetisse. Tertullianus autem adeo fuit castitatis, ut Cataphrygarum tandem secutus delirium, secundas nuptias contra Apostolum Paulum damnauit, que res fecit, ut ipse postea abiectus sit extra consortiū Ecclesie. Vnde & addit: Legem Dei in libidinem defendit, propter iteratas sepius nuptias, quod negabat fieri Tertullianus, item: totus adulter & prædicationis & carnis, rursum: nubentium contagio foret. ubi nubentes (inquit idem) appellat iteratores nuptiarum sine polygamos, à quibus stetit, cum exemplo, tum doctrina Hermogenes. Tertulliano Monogamia placebat. Sed Auctor opusculi de Bono viduitatis ad Iulianam, quod inter lucubraciones D. Aurelij Augustini legitur, oppido quam sanctè inquit: Nec contra humane verecundiam sensum audeo dicere, ut quoties voluerit, viris mortuis nubat femina; nec ex meo corde preter scripturam sanctam auctoritatem quantalibet nuptias audeo condemnare. Et præcedit: Nec ipsam tam maritorum mulierem vlla sua sententia significatione damnauit. Loquitur de Christo, qui locus est apud Matth. c. 22. Eodem pertinet quod legitur infra Tom. 5. lib. de Monogamia. Sed Hermogenem aliquem plures solum mulieres ducere, quàm pingere. Verum de hoc Auctoris primū errore, deinde hæres, latius in Prolegomenis.

8. & cauterio & stylo.] Hæretici namque (inquit Rhenanus) multa delent eraduntque, deprauantes sacram scripturam: violentis & coactis interpretationibus. Prodidit tenebris morem fuisse Gnostica, ut discipulos suos cauterio signarent in aure dextra. Idque Roma sub Aniceto Marcellinam huius impietatis alumnam factitasse. An idem obseruauit Hermogenes, nescio. Cauterij quo sacra scriptura raditur, perueriturque, in præcedentibus libris meminit.

9. nec ipse Apostolicus Hermogenes, &c.] Paulinum (inquit idem) Hermogenem intellegit, cuius sit mentio Epistol. ad Timotheum posteriore. Sic enim Græcè scribit: οὐδὲν ἴστω, ὅτι ἀρετὰ φησὶν με πλάττειν οἱ ἑσθῆν ἄσκη, ὡς ἔστι φησὶν ἄλλοις ἑσθῆν ἐπιμαρτυροῦν; id est: Nosti hoc, quod auersati fuerint me omnes qui sunt in Asia, quorum est Phygellus & Hermogenes. De quo vide supra lib. de Præscr. cap. 3. num. 19. & cap. 46. num. 300. Atqui MS. Vatic. paulopost legit: Christum Dominum non alium videtur agnoscere, pro: cognoscere, omisso aliter; in illo perinde est quod sequaris, at: aliter retinendum censeo.

10. A Christianis enim conuersus ad Philosophos, &c.] Huc pertinet illud Lactant. loco supracitato num. 1. Poetis facile est respondere, potestatem Dei non intelligentibus, quem credunt nihil efficere posse nisi ex materia subsistente. In quo errore etiam Philosophi fuerunt, & inter eos Cicero de Nat. Deorum disputans.

11. in Academiam & Porticum.] Similiter Auctor infra l. de Anima: Academiis & Porticibus Atticis. Eodem adludat etiam supra lib. de Præscr. ait-

nerf. hæret. cap. 7. quum inquit: Quid Academia & Ecclesia; & mox: Nostra institutio de Porticu Salomonis est. ubi vide adnotat. Quinti de Sena Porticu Stoicorum latius num. 51. Hic sufficit quod idem paulopost subiicit Lactantius: Sed concedamus huius more & instituto Academicorum, ut liceat hominibus valde libere dicere & sentire que velint. Eodem pertinet quod sequitur: à Stoicis, & quid supra citatum num. 1. de porticu Stoicorum. Adde vero & Rhenanus B. Augustini verba lib. 20. contra Iulianum, de Hyle: In hoc (inquit) errant quidam Gentilium, quod eam tamquam coeternam Deo coniungunt, ut hæc de illa non sit, quamuis ab illo formetur. Eodem pertinet etiam Auctoris l. sequ. aduers. Valentin. num. 15. Agnoscant Pythagorici, agnoscant Stoici, Plato ipse, vnde Materia, quam innatam volunt, & originem & substantiam traxerit in omnem hanc vitam mundi. & cap. 24. Materie illius scilicet Philosophicæ.

CAP. II.

12. Hanc primam vmbra planè sine lumine &c.] Caput hoc inscripsimus: Quòd dicat Hermogenes Deum neque ex seipso cuncta facere potuisse neque ex nihilo. Cuius verba alius litterarum huius quæ excudi iussimus, aut saltem cum nota & origine. Porro de Proterbiali formula vmbra planè sine colore, inter Prolegomena latius.

13. qui non eius fuerit conditionis,] Itaque stigmat Latinus profuerit. Est autem plerumque Latina, indignum sibi.

CAP. III.

14. Adicit & aliud: Deum semper Deum Dominum fuisse, &c.] Inscriptionem hanc cepimus: Quòd etiam Deus semper, non tamen Dominus semper fuerit, sed postquam creaturam quam, cui dominaretur, condidit. Vnde etiam hic verba Hermogenis, vique ad illud: Hanc creaturam, &c.

15. Fuit autem tempus, quum & delictum illius non fuit, &c.] Causæ locum hunc legendum etiam Latinius, vnde forsitan. Errata autem sua hæresis suspenserunt, verum de hoc errore, vnde ter Prolegomena. Hoc addidisse sufficit, rectèque Catholica Ecclesia cõsensit librum infra de Trinitate.

16. Nauiter scriptura nobis patrociniat.] Nauus, sepe Festo, celer & strenuus, à nauis uitate dicitur; hinc nauiter, pro strenuè. Rectè etiam notat Rhenanus, quòd ad illa verba: nominat, postea iunxit, subaudiatur scriptura.

17. Et dixit Deus, & fecit Deus, &c.] Referuntur hæc ad diuersa membra cap. 1. Quæ quæ quæ legitur: & dixit Deus, ac: & vidit Deus, quos diuinitas, & fecit Deus; nisi quum aucto- minis, vni rectè adnotauit Auctor.

18. Et accepit Deus Dominum hominem, &c.] Verum quid est, quòd adnotat Auctor, Dominum vocari Deum, nisi ubi vniuersa perfectè, ipsius vel maxime hominem. Sed etiam ante scripturam citat à statim initio 2. c. non enim plures Dominos, &c. Et plantauit Dominus Deum paradysum; non enim demum istud. Et accepit Dominus Deus hominem, &c.] Quum Tertullianus (inquit Rhenanus) Hermogenem hic vocat non intelligentium creaturam, neciam, imperitissimè, accepit, quem admodum Latinus ipsius

19. quorum Hermogenes extrema hæc &c.] Quum Tertullianus (inquit Rhenanus) Hermogenem hic vocat non intelligentium creaturam, neciam, imperitissimè, accepit, quem admodum Latinus ipsius

cemus Prolegomenis nostris inter Proverbia: Simul tacite adluit ad artem Hermogenis penicillo lineas ducere saluti; erat enim pictor. Sic infra cap. 38. Si in loco (inquit) ergo intra locum; si intra locum, ergo determinatur à loco intra quem est; si determinatur, habet lineam extremam, quam, quantum propriè pictor, agnoscis finem esse omni rei, cuius linea extrema est. & que sequuntur. In libro adu. Praxean, vocat Deus, extremam lineam vniuersitatis.

20. & quidem ex penu etiam illius.] Sic partim ex castigatione Latini; partim ex Patrici cod. pro: ex poenitentia illius, quod corruptissime antea lectum etiam Rhenanus adnotauit: qui proinde coniecit legendum: exorbitantia, aut: repententia, siue reciprocantia, aut demique: euenientia, seu: euentitia. Verum illud rectius Latinius. Est autem quantum apparet, adhuc corruptum: nõ habuit rem quod erat, nemini feruens; neque enim aliter habet Patrici. cod. nisi quod legitur: ideoque nemini feruens. Etiam sequentia obscura sunt, quibus mederi ex MS. cod. non licuit, quod in uere Romano perierit. integer huius libri: termino.

CAP. IIII.

21. Hinc denique incipiam de Materia retractare, &c.] Titulum huius capiti fecimus: Quod Materia Deo coæterna esse non possit. Quod ipsum etiam peculiariter tractat Euseb. de Prep. Euang. l. 7. c. 8. ex Dionysio Alexand. adu. Sabell. Origene adu. Hermog. Philonelludas, & Maximo quadam, Similiter Lactantius loco supracitato. Lego autem: sine fine propositam, pro: proposita.

22. Nam etsi sunt qui dicuntur Dei, &c.] Legimus: Dei: pro: Dii; & hic, & mox: & cap. sequ. (iuxta quod etiam alibi adnotauimus legendum ubique apud Auctorem ex lib. 9. adu. Marc. ubi illud i. Cor. 8. citat. Rectius autem hic: siue in caelo, siue in terra, quod legitur adnotatione Graeca, Latina, Syriaca, quam quod ibi est: siue in caelis, siue in terris.

CAP. V.

23. Sed Deus, Deus est; & Materia, Materia, &c.] Caput hoc inscripsimus: Quod Materiae eadem adhiberetur quae Deo. Sunt autem iterum haec uerba Hermogenis, ut etiam ante me adnotauit Latinius; cum quo & hic et alibi semper legendum censo: auctor, auctrix, auctores, & auctoritas, pro eo quod haec uerba legitur: autor, autrix, autores & autoritas. Sunt autem iterum illa uerba Hermogenis: Nõ statim materiam, &c. in plenitudinem computationis ubi interrogantis nota adiuuanda est. & iterum: Vel qua, inquit, & sic habente, &c. Item: Ergo (inquit) nec nos habemus aliquid Dei.

24. Stetit Deus in Ecclesia Deorum.] Similiter initium hoc Psalmi: 81. citat infra lib. 1. aduers. Marc. & lib. aduers. Praxean, pro eo quod & Graecè & Latini 70. in synagoga (quomodo etiam B. Cyprian. l. 2. Testimon. aduers. Iudeos, cap. 6. Verum uoces Hebraea & Chaldaica simpliciter eorum significant. Pro congregatione itaque Ecclesia hic ab Auctore accipitur, sicut etiam supra lib. de spectac. c. 25. quum dicit: in Ecclesiam diaboli tendere.

CAP. VI.

25. Dicit saluum Deo esse, ut & solus sit, &c.] Delimitur huius capiti titulum: Quod saluo statu Materiae Deus solus & primus omnium auctor dici non possit. Sunt autem etiam hic uerba Hermogenis.

26. Ego quidem Deus, contestabitur Deus, &c.] Omnino sic legendum; pro: Ille quidem, nullo sensu. ut correspondeat scripturae loco Isai. 45. ubi iurauit Deus per semetipsum, quod alius non sit qualis ipse est. Sic enim ibi legitur: Ego sum Deus, & non est alius praeter me. Per memetipsum iuro. Latius autem de iuramento Dei infra Auctori lib. 2. adu. Marc. quasi per illud ipsum significet non esse alium, quibus ipse est, quod per semetipsum iurauit. Haec etiam omnia repetit, & pulchre explicat infra lib. aduers. Praxean.

27. Dicit Deus: Ego primus.] Ter istud habetur apud Isaiam c. 41. 44. et 48. in haec uerba: Ego primus & nouissimus. Illud autem; Extendi caelum solus, secundum 70. reperitur Isai. 44. ubi aditio ex Hebraeo habet: Extendens, cui praemittitur: Ego Dominus complens aut faciens omnia. Ad quod etiam adluit hic Auctor, quum Deum omnium auctorem dicit.

CAP. VII.

28. Si minorem et inferiorem Materiam Deo, &c.] Inscripsimus capiti istud: Quod minor et inferior Deo Materia esse non possit, si aeterna sit. Quod ipsum iterum repetit cap. 11. Adhuc autem Auctorem ad uerba Hermogenis manifestum est. Atque simile est illud Lactantij ubi supra, à contrario sensu: Materia uero semper fuisse non potest, quia mutationem non caperet, si semper fuisset. Ita enim lego, addita uoces semper.

29. Neque enim proximi erimus opinionibus Nationum, &c.] Quod nationes, si quando Deum coguntur confiteri, tamen & alios infra illum uolunt, his uerbis indicauit Auctor supra Apolog. cap. 11. Imprimis quidem necesse est concedatis esse aliquem sublimiorem Deum, & mancipem quandam diuinitatis, qui ex hominibus Deos fecerit. Item c.

24. Nõne conceditis de aetimatione communi aliquem esse sublimiorem & potentiorem uelut principem mundi, perfectae peritiae & maiestatis? Nam & sic plerique disponunt diuinitatem, ut imperium summae dominationis esse penes unum, officia eius penes multos uelint. Ut Plato Iouem magnum in caelo, comitarum exercitu describit Deorum pariter & daemonum. Vbi uide Adnot. nostras n. 373. ac 374. Eadem adluit, quum dicit infra l. 2. adu. Marc. Si enim Deus, & quidem sublimior.

CAP. VIII.

30. Atquin etiam praeponebat illam Deo, &c.] Titulum dedimus huius capiti: Quod etiam praeponebat Materiam Deo.

31. de cuius uirtute.] Defectiua (inquit Rhenanus) locutio; subauditur rebus, aut aliquid simile. Huiusmodi formula sermonis etiam in aliis libris usus est aduersus Marc. lib. 5. Sin in creatoris (inquit) accipitur, eodem libro: Et à nocte (inquit) partis possit opponi, rursus mox sequitur: Non minor est eo de cuius uirtute. Graecorum est imitatio. Paulapost. citat Latinius legendum: sed ubi de se Deo praestitit; uerum placet uulgata lectio: sed eguissit Deo praestitit, eo quod pauloprius precesserit: Deus subiectus Materiae uideretur, cuius substantia egiuit.

32. & haereticorum Patriarchae Philosophi.] Ex professo istud tractatum habet supra ab Auctore lib. de Prescription. aduers. haeret. toto 7. cap. ubi uide Adnot. nostras n. 36. His dumtaxat addam, quod habet Rhenanus.

ILLIAN, stati onibus

man. In Epistola (inquit) ad Cresiphontem hunc Tertullianum locum citat D. Hieronymus. Idem in Nahum Prophetam exponens illud: Exiliuit quasi attelabus. Omnia enim (inquit) dogmata eorum (loquitur de hereticis) quum frigeant, & volare non possint, sedem sibi & requiem inter Aristotelis & Chrysippi spines reperunt. Atque quod Philosophorum fuerit hac heresis, praterquam quod supra docuimus num. 10. & 11. etiam Platonis opinionem fuisse, quod duo rerum principia posuerit, Materiam unum, & alterum Deum, patet ex Laertij in vita eius, his verbis: *Δύο δὲ τῶν πρῶτων ἀπὸ τῆς ἀρχῆς θεῶν ὄντων; contra quem disputat Lactantius ubi supra, docens non posse constitui duo principia aeterna: & restantur etiam ab Epiph. her. 6.6. adu. Manichaeos.*

CAP. IX.

33. Non potest dicere Deum vt Dominum Materiam vsum, &c.] Huius capiti titulum fecimus: Quod si de Materia Deus mundum creauit, id non domino fecerit, sed precario aut vi.

34. Sed precario forsitan vsus est.] Quid sit precario vti, explicat, quum subdit: & ideo precario, non domino. Ad cuius maiorem declarationem facit quod paulopost additur: His enim tribus modis aliena sumuntur, iure, beneficio, impetu, id est: dominio, precario, vi. Quibus verbis significat precarium idem esse quod beneficium, id est (iuxta Vlpianum lib. 43. ff. De precario) quod precibus petenti vtendum conceditur, tamdiu quam is qui concessit, patitur. Recte itaque adnotauit Rhenanus: Precario, dominio, vi, sumere aliena, verba esse Iureconsultorum, & proinde Legum civilium peritiam in Tertulliano permagnam fuisse frequententer ostendi.

CAP. X.

35. Nonne etiam si Materia optima fuisset, &c.] Inscriptionem hanc huius capitis damus: Quod proinde Deus mali aut auctor, aut adfentator dici debet. Cui simile est illud Eusebij lib. de Prepar. Euang. cap. 9. Ostendam (inquit) non esse possibile, quin malorum Deus auctor sit, si Materia ei aliunde ad creandum subicitur. Legimus autem paulopost cum Latinio & Rhenano: fatue latis, si ita gloriae suae, addita recens particula: si. Porro sunt iterum illa verba Hermogenis: Ergo (inquit) ex nihilo, &c.

36. bona fide.] Id dixit (inquit Rhenan.) pro serio, siue profecto. Q. D. nihil mentior. Sic aduersus Valentinianos cap. 1. Si (inquit) bona fide quaeras, concreto vultu, suspensio supercilio, Altum est, aiunt.

37. sed adfentator mali.] Adfentari (inquit idem) etiam in libris superioribus, pro assentire siue consentire dicit. Adfentator itaque hic dicitur, qui mox assentor mali, & amicus mali; ubi autem, qui malum Materiam tantò sustinuit, prout aduerbialiter legendum tantò.

38. Aut enim potuit emendare, sed noluit, &c.] Totidem penè verbis ubi supra Eusebius: Cur igitur malas qualitates reliquit: vtrum quia euellere noluit, aut quia non potuit? Nam si noluit & potuit, necesse tibi erit causam malorum Deo adtribuere, qui mutatione mundum creans, non destruxit neque mutauit in melius mala cum potuerit. Nec poterit si ita opinari, Deum non culpae, qui malignitatem Materiam non abstulit quum posset, sed ad perniciem creaturarum reliquit.

CAP. XI.

39. Et tamen vnde nobis persuadet Hermogenes malam esse Materiam? &c.] Titulum dedimus huic capiti: Quod Materia mala esse non possit si

aeterna, aut si æternum esse malum possit, proinde sit insuperabile. Primum autem membrum hoc etiam deducit ubi supra Eusebius, quamquam eandem argumentis, sicut etiam partim Epiphanius aduersus Manichaeos.

40. vt aliis coaeterno inferius deputetur.] Inferius cum Datisio adnotat Rhenan. etiam vltimum Platonis l. 4. cap. 13. Interrosus vero (inquit) nulli inferius subditur, Hercynium iugum pretenditur.

41. Immo & iudicium frustra constituit Deus, &c.] Quum frequentissimè scriptura meminerit iudicij Dei, videtur tamen proprie adludere ad Matrb. c. 13. quum quantur illa verba, quae preparauit illi Deus & cogit eius. Sunt autem verba illa abscurissimè, quibus contra illum finis, quibus mederi non licuit, quod hic adnotat, set ternio Variarum lectionum Vaticanæ codicis.

42. prius in puteum abyssi relegatus.] Alludit ad illud Apocal. 20. Et adprehendit draconem, septem antiquum, qui est diabolus & Satanas, & ligauit eum per annos mille, & misit eum, siue relegauit (vbi lib. Auctor loquitur) in abyssum, siue secundum Auctorem puteum abyssi. Nisi malit quis referre ad illud eandem capiti: & diabolus, qui seducebat eos, missus est in ignem ignis.

43. quum reuelatio filiorum Dei, &c.] Illud locum respicit Rom. 8. Nam expectato enim reuelationem filiorum Dei expectat, vniuersam creaturam subiecta est, non volens. Quam enim interitum creaturam, Tertullianus, conditionem maiore, non aliter atque dixit supra Tom. 2. lib. de Coron. lib. cap. 6. vniuersam conditionem inuitam non succedisse. Vbi & alios similes locos eius videtur etiam 59. quò pertinet & illud quod sequitur: & iniquam conditionis. Hic autem paraphrasticè locum egregie quasi aliud agens explicat.

44. pecora condixerint bestiis.] Rectè adnotat Latinus citari hic ab Auctore illud Ios. 11. Lepus agri & pardus simul accubabit cum hircis, & canis & leo & taurus simul pascentur, &c. Agnus hircum, vitulum, taurum, & bouem, pecora Auctore, Lupum vero, pardum, leonem, & canem bestias, vt condixerint (nam coniectura: conuicta non placet) accipiat: pro societatem interit. Nihil liter infra lib. 1. aduersus Marc. (quamquam nihil interpretetur perperam Rhenan.) dicit Auctore, lo & reliquis Apostolis: dexteras iunxerunt, officij distributione de Euangelij societate dixerunt, nec absimiliter h. adu. Praxean, conuicta te etiam scriptura, hoc est (vel ipse Rhenanus sentiente scriptura. Alter interim acceptum supra Tom. 2. lib. de Coron. milit. vti illic ex Rhenano) num. 139.

45. & paruuli de serpentibus lactent.] Prout hoc ad illud eiusdem capiti: Et puer paruulus in uentrem aspidum, &c. manum immittet. Vbi etiam videtur legisse aliquid amplius quam Iodice Graecè legens, magis consentire cum Hebraeo B. Hieron. ut Chaldaica interpretatione, qua legit: Et delectabitur paruulus in foramine aspidum.

CAP. XII.

46. Age nunc malam ac pestilimam creaturam esse Materiam, &c.] Turbato hoc capite, oportet esse mutabilem, & proinde non aeternam, quum tota omnia bona fecerit.

CAP. XVII.

47. Ergo de lapidibus filij Abrahæ non suscitabuntur, &c. Obiectio hæc aut ipsius Hermogenis est, aut alicuius Hermogeniani. Sumpsum est autem paraphrasticas ex cap. 3. Matth. ordine immutato. Nam prius ibi iubentur: Genimina viperarum facere pœnitentiæ fructum, & filij ita fugere ab ira ventura; ac postremo additur: Potens est Deus de lapidibus suscitare filios Abrahæ.

48. Et vidit Deus quia bona, & benedixit ea Deus. Ad verbum sic transfuitur ex editione 70. ubi de creatis animantibus agit, nam Græcè legitur: ὅτι ἔχθη ἡ γῆ pro eo quod B. Hieron. ex Hebræo, & Chaldaea paraphrasis: quia bonum. Eodem adludit infra l. 2. aduers. Marc. his verbis: Sic & benedicebat quæ benè faciebat. Similiter vero argumentum simile Manichæi dissoluit, & Latinus, Epiph. ubi supra, qui interim maxime urget postremum illud eiusdem cap. Et vidit Deus omnia quæ fecit, & ecce bona valde: cum aditamento (inquit) vocis valde, quod ipsum reperitur Eccl. 39. Legimus autem iuxta morem Tertullianicam: quæ optima, & quæ mala, pro eo quod erat utrobique: quasi.

CAP. XIII.

49. Et quaeretur, quomodo ex ea bona facta sint, &c. Caput hoc hæc sortitur inscriptionem: Quod si nulla demutatio fiat in Materia, oportuisse illam boni & mali capacem esse. Fitur autem etiam Præteritio argumento illius scripturæ: Non potest arbor bona fructus malos facere, adu. Hermiam, nescio ex quo Auctore.

CAP. XIII.

50. Per quod probabitur manifestè Materiæ deseruisse, &c. Hic non solum noua periodus, sed & nouum caput incipiendum hoc titulo: Quod proinde Deus Materiæ deseruerit, ex ea proferens etiam mala. Quare rectè adnotauit Rhenanus illud: deseruisse dicitur a deseruendo, non à deserendo.

51. quàm puillitas compet.] Dnas voces hinc Tertulliano etiam alibi videntur rectè adnotauit Latinus. Quàm enim frequentissimè pro potius quàm accipitur; et puillitas l. 2. adu. Marc. An hæc sint (inquit) puillitates, ac lib. 4. ad Helicæi puillitatem.

CAP. XV.

52. Porro si bonum neque ex Materia factum est, &c.] Inferius hoc caput: Quod si boni ex nihilo factum probetur, consequenter etiam malum. Rectè autem adnotauit ad marginem Rhenanus phrasin Tertullianicam: expugnate argumentationes.

CAP. XVI.

53. Igitur in præstructione huius articuli & alibi forsitan retractandi, &c.] Titulum hinc capiti datus: Quod aut Deo adscribendum bonum & malum, aut Materiæ, aut alterum alteri. Et qui de vocibus Auctori videretur: præstruere, et retractare, pro tractare, alibi Latinus, & de posteriori infra l. adu. Præxan.

54. mali ac boni adfines.] Adfines (inquit Rhen.) cum Genitius, ut alibi compluribus locis. Similiter infra c. 29. adfines eius caro nostra.

55. per substantia suggestum.] Sic (inquit Rhenan.) lib. de Carne Christi c. 16. Et venturam (inquit) inde suggestu paternæ claritatis prædicemus. Nos verò etiam alibi supra similes locos adnotauimus. Non aliter dixit infra cap. 31. habentes vtique suggestus suos proprios, & Suggestus autem cæli & terra, id est ornatus.

56. Vnici Dei status hanc regulam vindicat, &c.] Tractatur hoc capite: Quod repugnet Hermogenis sententia cum vnici Dei statu, qui fecit omnia solus.

57. Quis cognouit sensum Domini, &c.] Locus hic partim reperitur Isai. 40. partim Rom. 11. more Apostoli Pauli, qui prima quæ hic habentur verba, ex Isaiâ desumpsit, posteriora autem illa: Quis prior dedit illi (sive ut hic habet Auctor) quis tradidit, & retribuatur eis aliunde. Deinde etiam in hoc illum imitatur Tertullianus, quod non hic modo, sed et alibi frequenter quadam omittat, alia ponens, sicuti 1. Cor. 2. omittitur illud intermedium: aut quis consiliarius eius fuit? & additur quod prætermisum est & hic, & Rom. 11. aut quis instruxit illum. Immo infra initio lib. 2. aduers. Marc. omnia hæc Apostolo adtribuit, quia potiorum habet partem, quam tamen illud: aut viam intellectus & scientiæ, quis demonstrauit illi: solus habet Isaias, apud quæ tamen 70. non habent illud: scientiæ cuius mentio in Hebræo. Quod semel adnotasse sufficiat. At qui sensum & Auctorem, sic hic tum infra l. 2. & 5. adu. Marc. ac aduers. Præxan. & interpres noster, epistolarum Pauli accipimus pro: nante, sicuti vulgatus 70. interpres vertit ad verbum vocem Græcam: νόμος, quæ tribus illis locis reperitur. Verbis etiam (vt adnotauit Rhenan.) noster Auctor consultatus est. Deponentaliter, pro consuluit, quod alij verterunt, & ad quem consuluit, sicuti ipse legit dicto lib. 2. adu. Marc.

CAP. XVIII.

58. Si necessaria est Deo Materia, &c.] Inscriptionem huic capiti datus: Quod nemo Deo cooperari potuerit nisi Sophia eius & sermo eius, id est: filius Dei, cui Hermogenes Materiam perperam præponit. Est autem planè similia huic locus infra lib. aduersus Præxan, ubi pleræque easdem scripturas citat.

59. Hæc denique sola cognouit sensum Domini, &c.] Hic citat Auctor dictum locum Apostoli 1. Cor. 2. immutato tamen verborum ordine. Nā multo prius ibi legitur, quod hic sequitur: Quis enim scit quæ sunt Dei, & quæ in ipso, nisi spiritus qui in ipso: aut saltem illud eius hic paraphrasin reddidit Auctor: Et quæ Dei sunt, nemo nouit nisi spiritus Dei; legens ex præcedenti commate, quod etiam subauditur: nisi spiritus qui in ipso; non (inquit aduersus Præxan) qui extra ipsum est.

60. Quam pararet cælum (inquit) aderam illi, &c.] Scripta sunt hæc Prou. 8. & citantur etiā ab Irenæo l. 4. c. 37. sed paulo aliter ab Auctore translata, tum hic, tum l. adu. Præxan infra, quàm hodie & Græcè & Latine apud 70. existant. Primum videtur non legisse σὺν πηλῶν, quod transfertur: simul aderam, pro quo Irenæus: cum illo aderam, quum ipse solum legat cōformiter B. Hieronym. aderam, tum hic tum infra lib. aduersus Præxan. Deinde omittit quod illic est: Græcè & Latine: quando scernebat sedem suam super ventos, pro quo per parenthesin hic est dumtaxat: super ventos. Eleganter autem transfert: & cum fortia faciebat, quæ sursum nubila, pro eo quod Latinus 70. Interpres, quādo fortes faciebat quæ supra nubes; nā vox: πύξιν, nubila æquè significat atque nubes. Omnino etiam legimus: & cum firmos siue tutos, vt infra, ponebat fontes eius quæ sub cælo est (nempe aquæ, siue abyssi, vt Irenæus) ad verbum.

dum Platoni familiaris. Plutarchus: *καὶ δὲ τοῦτο θεῶν ἐξ ἑσῶς ὁ νόλος εἶναι.* Hoc est: verendum est, sine timendum, ne Deorum inimicus sit adulator.

CAP. XXII.

75. Atque adeo Spiritus sanctus hanc scripturam suae rationem, &c.] Hoc caput titulo insigniuimus: Quod scriptura quum quid ex aliquo fit, referat vnde fiat.

76. Fructet terra herbam virentem, &c.] Sic iterum legimus tum hic, tum infra cap. 29. ex admonitione Latinij, pro eo quod Rhenanus substituerat: fructificet. Idque eo magis, quod vox Graeca: *βλαψότες*, germinare & fructicare significat, non fructificare, quomodo etiam voces Hebraea & Chaldaica. Rectius autem vertit Auctor lignum fructuosum, pro eo quod Graeci est *καρπιτιον*, quam Latini 70. Interpres pomiferum, nam correspondet etiam ex Hebraeo & Chaldaico versiones, qua habet: Facies fructum, Videtur etiam illius temporis editio Graeca semel dumtaxat legisse in hac scriptura secundum genus & secundum similitudinem, & postea sicuti Auctor, modo: in similitudinem, modo: secundum genus suum; quippe qua duo idem ferè significant, quoniam admodum etiam B. Hieron. primò vertit: secundum genus suum, & deinde: iuxta speciem suam. Porro cum Latino praetermissimus id quod uerum superfluo repetebatur: Factum est sic. Et pro dicitur terra herbam feeni seminantem semen secundum genus, & lignum fructuosum facies fructum, cuius semen in ipso secundum genus.

77. per firmamentum caeli.] In hac secunda dicti cap. 1. Gen. scriptura obscurus est istud, item quod & ex Graeco & vertitur secundum firmamentum, pro quo ueritius B. Hieron. sub firmamento caeli. Porro quum subdit: per Prophetam, Moysen intelligit Genesios Auctorem, quum supra cap. 19. appellauit originale instrumentum Moysi.

78. Quamquã possumus vnde, &c.] Istud ad clauorem intellectum parenthesi inclusimus, usque ad: si tantam. Atqui (vix rectè adnotauit Rhenan.) vnde Terullianus solet usurpare pro vnde vnde, id est, vnde lib. Sic l. 3. adu. Mare. Difficilius Deo mentiri, quam carnis veritatem vnde producere, licet non nate, hoc est, vnde lib. Lib. 4. adu. eundem: Non erit (inquit) mirum quod ex dispositione est creatoris, sed vnde magis probetur quam ex Legis & Prophetarum in Ioannem occafu, & exinde ortu, regnum Dei. Cui addendum est & illud eiusdem l. 4. qui neque vnde speraret, ex adnotat. eiusdem in eundem locum.

79. Vnde illud, &c.] Rectè idem adnotauit ad ludere Auctorem ad cap. vlt. Apocal. ita tamen vt Metaphrasica tantum id faciat, paucissimis uerbis integram penndam comprehendens.

CAP. XXIII.

80. Sed ex sequentibus argumentatur, &c.] Inscriptum hoc caput. De loco illo Genesios: Terra autem erat inuisibilis & incomposita. Atqui haussisse Hermogenem, cuius hic iterum uerba sunt, ex Platone manifestum facit B. Iustinus Martyr Apol. 1. sine orat. pro Christianis: Nec minus (inquit, de Platone loquens) in idem in caelo & terra lapsum eum esse liquet. Quia enim ad se ita scripsit: In principio fecit Deus caelum & terram, ac deinceps hoc aduenit, dicens: Terra autem erat non aspectabilis & incondita; existimauit hanc, de qua ille ait: Terra autem erat, praesistentem dici terram, quoniam Moyses dixerat: Terra autem erat

inapectabilis & incondita. De qua uero dicit: Fecit Deus caelum & terram, eam illum designare putauit, qua iuxta praesistentem ideam, a Deo sensibilibus est creata. In hoc tamen differt Hermogenes à Platone, quod duo tantum faceret principia rerum, Deum & Materiam, Plato uero Deum, Materiam, & Ideam.

81. Terra autem erat inuisibilis & incomposita.] Quae hic & cap. 3. lib. de Baptismo supra, incomposita dicitur, mox hic appellatur: rudis, informis, confusa, & incondita. Omnia enim haec significat vox Graeca *ἀνετασίνατος*. Vide ibi num. 18. uerba B. Hieronym.

CAP. XXIII.

82. Reuertor nunc ad singulos articulos, &c.] Huius capiti titulum fecimus: Quod Terra nomen Materiam non significet. Sumpsit autem & istud ex Platonis uerbis iam citatis num. 80. Hermogenes.

CAP. XXV.

83. Vult igitur duas proponi terras in ista scriptura, &c.] Inscriptum huic capiti datus: Quod non dua, sed vna terra recensatur, Gen. 1. In quo errore etiam Hermogenes dictum Platonem imitatus est.

84. & electrum, licet ex auro & argento, federarum, &c.] Plinius lib. 33. hist. nat. cap. 4. Omni auro inest argentum; ubiqueque quinta portio argenti est electrum uocatur. Fit & cura electrum argento addito; quod si quantam portionem excessit, inculibus non resistit. Et ipse quoque Auctor infra lib. adu. Praxean: Vt electrum ex auro & argento, & incipit nec aurum esse neque argentum, dum alterum altero mutatur, & tertium quid efficitur. Quos locos facere ad intellectum Vlpiani cap. 4. de Legatis 1. adnotauit Reuandus Var. lib. 1. cap. 19. ubi & aliud genus electri commemorat ex Ambrosij Hexameron lib. 2. cap. 15.

85. nisi & Sileno illi apud Midam Regè, &c.] Simile est illud supra cap. 2. lib. de Pallio: Videtur si quis vspianus (orbis nempe) ad Meropas, vt Silenus penes aures Midam blattit, aptas sanè grandioribus fabulis. Et quod habet Maximus Tyrius serm. 30. (si modo rectè citatur à Gyraldo de Diis Gentium) Sileni ebrium laqueis & uinculis constructum Midam praedixisse varia & diuersa. Vnde etiam facile colligere est Poetam Virgilium sive Eclogae Sileni argumentum sumpsisse, & in prouerbum quoque abisse Silenis Alcibiadeis magis ridiculum, quali nomine ob grandiores fabulas, Rhenanus alicubi Valentinianorum somnia appellat.

86. auctore Theopompo.] Theopompus (inquit Rhenan.) Historicus Graecus & uisus. Ego uero magis puto referri oportere ad Theopompum antiquae Comediae Poetam, qui 24. fabulas, teste Suida, conscripsit, è quibus una fuisse uidetur Silenus inscripta, quam adeo etiam imitatus uidetur Virgilius in Ecloga Sileno, de qua iam diximus. Ibi autem: Sed & Deos multos idem refert, uidetur ad ludere ad alium aliquem Theopompi librum.

CAP. XXVI.

87. Nobis autè vnus Deus & vna est terra, &c.] Caput hoc inscripsimus: Quod de terra dumtaxat vna loquatur scriptura, cuius dispositionem postea recenset iuxta ordinem etiam in aliis seruatum. Quae ipsa infra paucis repetit cap. 29. Atqui vox: decurrere, frequentiss. Auctori, sicuti & alibi adnotauimus. Sic adnotante Rhenano lib. de Carne Christi, cap. 20. Quod idè dicit Matthaeus, originem Domini decurrens.

septimum loco. Factum deinde est, ut pro qualibet fossa aut canali cuperit Euripus usurari. Plinius Nepos in epistola ad Caesarium Responsum: Quid Euripus vidis? & gemmeus: Fritius in libro 7. Pinguntur enim portus, promontoria, littora, flumina, fontes, Euripi, fana, luci, montes, pecora, pastores. Vide plura, quae magis ad loci huius declarationem faciunt de Statuis super Euripum, & obelisco in Circo supra lib. de Spectac. cap. 8. n. 72. 73. 74. 75. 76. & 77.

107. Costam verò & ossa, &c.] Quum autem non commemoret alicubi liber Genesis in homine, profusus costam lego; & verò tam mihi licet hoc ex coniectura substituere, atque illud Rhenanus, pro eo quod in prima edit. legebatur Enim verò, maxime quam adludat magis lectis, quamquam mendosa MS. Vatic. cod. cuitam. Adludit autem ad huius scripturas: Et tulit enim costam eius, &c. ac: Hic nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea, Gen. 2. 17. Aperientur oculi vestri, & in sudore vultus tui, Gen. 3. denique: vox sanguinis fratris tui, Gen. 4.

108. factitatione.] Factitatione (inquit Rhenanus) vocabulum à verbo frequentatiuo deductum neminem moueat. Nam in praecedentibus libris, non solum in hoc opere, factitationem pro creatione, siue conditione accipit, lib. adu. Valentinian. cap. 21. Ergo & factum (inquit) intelligebat, & factitorem facti esse quemcumque. Similiter etià dixit supra Tom. 1. Apoc. log. cap. 21. num. 311. & cap. 46. n. 577. Hunc enim Zeno determinauit factitorem, & infra l. aduers. Praeuan: ad idolorum factitatores. Immo & hoc ipsi iterum libro cap. sequ. corporum factitationem, ut verbum factitationis; & item: sine factitationis mentione.

CAP. XXXII.

109. Hac responderim pro scriptura praesentis, &c.] Titulum huic capiti imposuimus: Quòd etiam abyssus, tenebrae, spiritus & aquae, quae Hermogenes Materiam putatà Deo facta sint, siue autem legas: commendare cum excus. siue commentari ex coniectura ad marg. i. edit. & Scit esse cum Rhenano, aut: Scit esse cum Vatic. MS. cod. & 1. editione, perinde est.

110. Qui solidat tonitruum, &c.] Ad verbum hoc sunt ex edit. 70. Anos 4. praeterquam quòd videatur legisse omni xpo 105. ἑστὶ θεῶν: Quia Dominus est qui solidat tonitruum (pro quo montes vertit Hieron. & Paraphrasis & Hebraei ex Chaldaeis fontibus, sicuti etiam ventum pro eo quòd 70. spiritum) ubi hodie est ἑστὶ θεῶν, hoc est qui es firmans. Variat etiam in hoc ab Hebraei hac lectio, quòd ubi hic est: Christum suum, legit B. Hieron. eloquium suum, & Interpres Paraphrasis Chaldaea: quanta sine opera eius.

111. Non, ut quidam putant, ipsum Deum significari spiritum, &c.] Illud: Spiritus Dei ferebatur super aquas, Auctor supra lib. de Baptis. spiritui sancto adscribit, quòd hic spiritui siue flatui, & reflatui. Cur autem id faciat, infra lib. de Anima cap. 11. (ubi partim ad hunc locum, partim ad lib. de Censu Animae, contra hunc eundem Hermogenem adludit) significat: Ceterum (inquit) aduersus Hermogenem, qui animam ex Materia, non ex Dei flatu contendit, flatum proprie tuemur. Ac si diceret se pro occasione aliter atque aliter interpretari. Vbi interim hac de re latius, quomodo & de scriptura sequenti, Isai. 57. Spiritus à me creuit, & flatum omnem ego feci. Hic adicià dum-

taxat, utramque etiam expositione inueniri, & de vento siue aëris diffusione, & de Spiritu sancto, apud B. Basilid. hom. 2. Hexameron, August. lib. imperf. de Gen. ad liter. cap. 4. Diadorum Tharsensem alicubi, Chrysost. hom. 3. in Genes. & Theodoretum quafi. 8. in Genes. Origenes denique lib. 1. Periarcho dicit, non nisi secundum Allegoriam de Spiritu sancto intelligi sed ego magis accedo B. Basilij sententia. Certè quòd verus est, & à nostris maioribus comprobatur, Spiritus Dei, hic Spiritus sanctus appellatur.

112. Et cum firmos ponebat fontes eius quae sub caelo.] Quum 1. editio & Vatic. MS. cod. legant: quae sub caelo, pro quo Rhenan. substituit: qui, profusus puro legendum sicuti supra cap. 18. num. 60. eius quae sub caelo est.

113. Planè factas eas, sed ex Materia, &c.] Verba haec sunt iterum Hermogenis, aut alicuius Materialij heretici, usque ad illud: Ergo sicut terra, in quibus profusus legi debet: quae ex Materia factae sint species, pro: sunt. Deinde paulopost Vatic. cod. MS. legit: quae iisdem nominibus aduertitur, quòd magis placet, quam iisdem, eo quòd verus sit Prisciani lectio, quam adeò cuperem in hoc Auctore ubique visitam.

CAP. XXXIII.

114. Sed dum illam Hermogenes, &c.] Ergo caput inscriptum: Quòd si Materia fuisset, etiam à Deo facta crederetur.

115. inter scripturas enim Dei inuenire non poterit.] Sic lego ex Vatic. MS. cod. pro: poterat. Est autem verissimum quòd nulla in scripturis Dei Materia fiat mentio.

CAP. XXXIII.

116. Ceterum omne ex nihilo constitisse, &c.] Probatur hoc capite: Quòd omnia ex nihilo constituerint, quia in nihilum redigenda sunt.

117. Caelum primum & terra prima abierunt.] Transtulit hoc Latine magis quam ad verbum, quia Apoc. 21. Regitur: πᾶν ἄδὴν, id est, abiit; deinde legit: Et locus non est inuentus illis, pro eo quòd Graece est & Latine: Et mare iam non est. Similiter ibi addit: & quòd in nulla Psalm. 101. editione legitur: & ipsi peribunt.

118. Nam etsi mutabit illos, &c.] Velut corrigentis esse istud Psalmista his verbis indicat Auctor. Quum enim dixisset: Ipsi peribunt, veluti volens indicare proprie non perituros, subiungit: Et mutabis illos sicut oportorium, & mutabuntur. Quòd ipsam Auctor sic explicat: sed (omitto enim) & cum Vatic. MS. cod.) mutari, perire est pristino statui, quem dum mutantur, amittunt; sic etiam mutans quòd prius factis crude dixerat: Immo nusquam fiet cum ipsa terra. Locus proinde contra eos adnotandus, qui hos scripturae locos, & alios similes Isai. 52. & 2. Petri 3. sic interpretantur, quasi caeli ipsi sub finem mundi conflagrationis igne omnino exurendi sint, & deinde renouandi, quum B. August. lib. 20. de Ciu. Dei, cap. 24. (quem plerique hodie sequuntur) solummodo id interpretetur de caelo aëreo, ex eo quòd B. Petrus praemittat: Caeli prius & terra per aquam perierant. Quid? quòd Auctor dum mutatos iri dumtaxat dicit, videtur propendere magis ad Occumenij in 2. Petri 3. Commentarium, qui caelos nec perituros, nec abolendos, sed dumtaxat igne purificandos adfirmat.

119. Et stellae quidem de caelo ruent, &c.] Verba haec (inquit Rhenanus) ex Apocalypsi desumpta sunt,

ILLIAN
tati onibus
LLI
V

ubi sic legitur: οὐκ ἀπέρες τῶν ἄργυρῶν ἔπεσαν εἰς τὴν
 γῆν, ὡς οὐκ ἀπέρες τῶν ὀλίγων εἰς τὴν γῆν, ὡς οὐκ ἀπέρες
 τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν γῆν. Hoc est: Et stelle de celo cecid-
 erunt in terram, sicut ficus abicit grossos suos, cum a
 magno vento mouetur. Porro ὀλίγοι Graeci sunt, quos
 Latini Grossos vocant, hoc est, sic nondum mature. Ter-
 tius pro grossis vertit: acerba sua; editio vulgata habet
 grossos suos. Est autem propemodum interpretatio, quod ver-
 tit Tertullianus. Nā nihil aliud est ὀλίγος sine grossus,
 quam ficus dura adhuc atque acerba. Theodorus Gaza in
 opere de Plantis, ὀλίγος etiam caprificum reddit. Re-
 peritur ea Apoc. 6. In hoc tamen variat Auctor, quod
 vocem Prophetiam in Praeterito enuntiatam, in Futuro
 ruent verterit, sicut etiam illud Psal. 96. Montes ve-
 rd tamquam cera liquefcent; ubi legitur ex Graeci:
 fluxerunt.

120. Cum surrexerit scilicet confringere terra.]
 Istud noua periodo distinxit, quia sumptum est aliunde, ex
 Isai. nempe cap. 2.

121. Et quarent aquam, nec inuenient.] Simili-
 ter etiam istud, quia non reperitur Isai. 42. ubi illud est:
 Et paludes arctificiam. Nescio interim unde sumptum,
 nisi forte ad illud alludat Isai. 41. Quare enim aqua,
 et non erit.

122. etiam mare Oceanus.] Vatic. MS. legit: nec
 inueniet etiam mare haecenus. Si legeretur: & non
 erit etiam mare Oceanus, posset intelligi reperitum
 illud Apoc. 20. & mare iam non erit; cepte id subau-
 diendum est. Alioqui magis placet legi: nec inuenient;
 etiam mare haecenus. Tertullianica phrasi, qua ali-
 quando vitur voce: haecenus, ut significet: iam non
 est. Nam ad quid adderetur ab Auctore: Oceanus, scri-
 pturas citante, quum nunquam ea vox ibi reperitur? Ni-
 hil tamen volui immutare in contextu; eligit Lector quā
 volet lectionem. At cum Latino lego: Quae omnia etiam
 alter, pro: aliter.

CAP. XXXV.

123. De cetero vero statu Materiae, &c.] Titu-
 lum datus huic capiti: Quod Materia neque corpo-
 ralis sit, neque incorporalis. Sunt autem iterum illa
 verba Hermogenis: Prima facie videtur, &c. usque:
 Quae est ista ratio.

124. (vt concedam interim esse aliquid incor-
 porale) &c.] Parenthesi ista inclusimus, usque ad illud:
 certe. Quae interim ad errorem Auctoris pertinent, quo
 anima & angelis, immo etiam Deo corpus videtur
 adtribuere, quemadmodum latius in Prolegomeno no-
 stris. Atqui Latinus censet legendum: Tamen hoc
 ratio, pro: Tantum, & non debere esse interrogationem
 in fine eius peridi.

CAP. XXXVI.

125. Sed ecce contrarium subiicit, &c.] Istud ca-
 pitulum inscribimus: Quod male Hermogenes motum
 Materiae incorporale eius esse dicat. Retinimus au-
 tem cum Rhenano & edit. Basiliensi: Iam ergo ne neu-
 trum sit, vtrumque Materia censenda est. pro quo i.
 edit. & Vatic. MS. cod. nonne vtrum sit, vtrumque.
 & Latinus censet legendum: Iam ergo nonne v-
 trumque, sed illud significantius est. Quemadmodum
 etiam non placet quod MS. Vatic. cod. cum 2. edit. legit:
 aduersus renuntiationem reciprocaionis illius;
 pro: rectae rationis illius; quia adhuc ironice adlu-
 dit ad rectam rationem, quam urgebat cap. praeced.
 Hermogenes, & rursum sequitur.

126. Quanto hac rectior ratio, nisi quod tam

rectas lineas ducis, &c.] Ibi est adnotata Proterbia-
 lis formula à Pictorum arte, qualis eret Hermogenes;
 mutata, rectas lineas ducere, qualis est etiam illa:
 ultra lineam, de qua vitraque latus in Prolegomeno
 nostris.

127. vt in animalia.] Vatic. MS. cod. inanimata: sed
 illud nolui immutare, quod eadem reperiantur infra cap.
 44. & eiusmodi obsoleto vocibus vti solet. Antiqui
 qualis est etiam illa: corporalitatis, & incorporata,
 quae sicuti legitur in 1. edit. & Vatic. Manuscripto. cod.
 pro eo quod retinimus ibi: si qua incorporata etiam
 adfunt.

128. aut libidines eorum.] Libidines (inquit
 Rhenan.) vocat appetitus & inclinationes. Sic etiam lib.
 de Patientia, cap. 1. vt quum (inquit) inter se se variis
 sectarum libidinis & sententiarum amulatio-
 nibus discordent. Libidinis, id est, studii.

129. Sed de motu & alibi licebit.] Infrā dicitur
 cap. 42. 43. & 44. subaudiatur (inquit) Rhenanus, sub-
 spicere. Nisi est: licebit, vt in praecedenti-
 bus libris licuit pro liquit, id est liquidum enutrit. Quod
 posterius magis placet. Nam Tom. 2. supra lib. de Patientia,
 cap. 6. legitur: Tunc opinor emendatos licebit, pro
 liquebit, de quo ibi latus num. 34.

CAP. XXXVII.

130. Nunc enim video te ad illam rursus rati-
 onem reuertit, &c.] Inscriptionem huic capiti datus.
 Quod nec bona, nec etiam mala Materia dicitur
 sit. Adludit autem hic rursus ad verba illa Hermogenis
 supra cap. 36. de ratione recta, quum tamen dicitur
 certi nihil renuntiare dixit. Et proinde placet quod
 Rhenan. ibi, nec corporalem nec incorporalem re-
 fert Materiam, subaudiatur ratio; & rursus post-
 post: ne quid his contrarium inferret, nempe ratio-
 que adeo lectio magis placet, quam quae postea subspici-
 est: inferres, maxime quum accedat quam praecedat.
 Vatic. cod. Atqui adnotanda etiam vox: superargu-
 mentasset, pro: superargumētum fuisse, moti, hinc
 usitato, Verba autem hic esse Hermogenis quidem est
 Auctor nominatim significat.

131. Sed quoniam de boni & mali, &c.] In-
 dicit quae supra tractantur cap. 12. 13. 14. ac 15. ubi
 etiam citatur, sicuti hic paulo post: conuictus de-
 pidum in filios Abraham Deo possibilis. Ita autem
 nec hic, &c. custodisse, Rhenan. recte subspici-
 dicam, quum prius praecisset: nec dicam.

CAP. XXXVIII.

132. De situ Materiae id tracto, quod & de-
 tu, &c.] Capiti huic titulum datus: Quod illam
 habeat Materia, infinita esse non possit. Quod
 omnino hic lego: de motu, & similiter paulo post
 infinitam aetate, non motu corporis, pro eo quod
 tribique legebatur: modo; quia est verum est quod
 notauit ad marginem Rhenan. Modum etiam motum
 seu potius magnitudinem nonsumquam significare, ut
 men nulla aut antea aut postea malis Materiae menti-
 de motu habet cap. 36 supra, & mox cap. 47. ubi
 nominatim de motu corporis sit mentio. Est autem
 cile colligere, quae hic verba sint Hermogenis, quae
 dicitur.

133. quam, quantum proprie pictor, agnoscit
 Sic omnino hic locus distinguendus; nam: quantum
 pictur pro: in quantum, vt nihil sit opus eum vtrumque
 remittere.

134. Et obduceris.] Monimus (inquit) Rhenan.

TERTU
 Cum Anno
 PANIE
 A
 16

non simul obducere, & obduci. Tertulliano esse re-
felli, & refelli, siue contraria ac inter se pugnantia ad-
ferentem captum tenere vel teneri. Locis similes adnotati
sunt supra Tom. 1. *Ætolog. cap. 4. 6. num. 57. 2. & cap. 50.*
num. 618. Quibus adice etiam illud infra lib. 1. aduers.
Marc. Exhibe aliquam Apostolici census, & obdu-
ceris, & lib. 2. du. Praxean: vndique enim obducti,
135. exemplarium.] Intelligit (inquit Rhenan.) excē-
plar. Sic paulopost: Et vis meliora deteriorum exem-
plarum ferre. Non aliter aduers. Valent. usurpat: Si-
gillarium, pro sigillari.

CAP. XXXIX.

136. Sit nunc definitiua, &c.] *Contrario hoc ca-*
pit tractat: Quod nec definitiua esse possit Mate-
ria. Est autem & hic facile verba Hermogenis & Lu-
cretii discernere.

137. Et hinc a lineis tuis excidisti.] *De hoc quoque*
proverbio inter Prolegomena nostra Latius. Siue autē mox
lego: dispersionem cum excussis, siue: dispersionem
cum MS. Vatic. cod. perinde est.

CAP. XL.

138. Dicis in melius reformatā Materiam, &c.] *Titulum huius capiti imponimus: Quod nec in melius*
reformata Materia dici possit. Facile est verò etiam
hic verba Hermogenis agnoscere. Legimus autem cum
Rhenan. & Latini. vti que de deterioribus, addita vo-
cala: de, sicut etiam ex Vatic. MS. cod. rei, ubi legi-
tur: nulla res speculum alterius rei, id est non co-
equalis.

139. Nemo se apud tonforem pro homine mu-
lum inspexit, &c.] *Ad morem respicit, quo speculo*
et tonlores solent; nam & addit: vt speculum sit
mundus materia; a quo etiam novam vocem: specia-
tum, deriuauit. Autem pro eo quod in speculo speciosum
apparet: Nam & speculum (inquit Varro de ling. Lat.
1. 4.) a speciendo, quod ibi spectent. Legimus autem cum
Latino: in hac exstructione mundi, disposita iam
& compræ, informem & incultam Materiam res-
pondere, pro: disposita iam & completa. Item paulo-
post ex Vatic. MS. cod. non totam eam fabricatam,
pro: fabricatam. Siue autem inter hac vtraque verba
lego: imaginem refert cum excussis, siue: præfert cum
Vatic. MS. cod. perinde est.

CAP. XLII.

140. Reuertor ad motum, &c.] *Hoc caput denud*
inscribitur: De motu Materie. Hermogenis est autem
illa peritudo: Inconditus, &c. nam & infra cap. 4. 2:
incorporali Materie inconditum motu eius dicit:

141. nec cacabaccus,] *Ironice ita motum Mate-*
rie appellat, iuxta illud quod Hermogenem compellans
dicit: Sic enim & olla vndique ebullientis simi-
litudinem opponis, quod ipsum repetit cap. 43. Lego
autem cacabaccus cum Latino, pro: cacabattus. Et
qui, pro: temperatus legit Vatic. MS. cod. tempora-
tus, sed quod inusitata vox sit, nolui immutare, maxime
quoniam etiam MS. 3. cod. Vatic. legit supra Tom. 1. lib. de
Pallo, cap. 2. & vicibus temperatus, ubi potius alio-
qui conuenit temperatus.

142. mediæ (quod aiunt) aginæ æquilibrato
impetu ferebatur.] *In prima (inquit Rhenan.) aditio-*
ne scripsimus, Oedipo opus esse, qui nobis indicaret quælo-
nam Proverbia sit, qua hic usus est Tertullianus. Et: vs-
que cum appropinquamus coniecturas, quibus circum æsti sa-
mus, dum scripsisse germanum proverbium inquirimus.
Verum non semper iacet Apollo. Non desistimus tamen

postea nihilo segniori studio indagare, donec successisset
quod agebamus. Itaque deprehendimus scriptum fuisse:
mediæ (quod aiunt) aginæ æquilibrato impetu fe-
rebatur. Est autem Agina, foramen illud, in quo inseri-
tur scapus trutinæ, hoc est, in quo agitur, id est vertitur
trutina, quemadmodum adnotat Festus Pompeius. Porrò
quoties accidit æquilibrium vt neutra pars propendat,
in mediâ aginâ consistit trutina. Sed & in mediâ agi-
nâ scapus trutinæ inseritur, alioquin liberè moveri non pos-
set. Vti poterimus hoc proverbio, motum rei significantes,
qui præciso fiat per medium, non attractis extremitatibus.
Illius autem coniectura confirmatur ex illo quod infra To.
5. lib. de Pudicit. legitur, (iuxta quod me Latinus admo-
nuir.) Non enim admittetur exemplorum adæ-
quatio, licet in aginâ congruentiss. Plura siquis desi-
deret de hoc Proverbio, videat nostra Prolegomena.

143. & passiuitas.] *Quid: passiuum vocet Tertul-*
lian. infra Latius lib. de Carne Christi, sub finem. Hic (in-
quit Rhenan.) passiuitatem vocat dissolutionem, siue
inordinationem atque confusionem. Sic lib. adu. Valentin.
cap. 30. Illi verò (inquit) & de passiuitate vitæ, &
diligentia delictorum, generositate suam vindicent,
& l. adu. Marc. 4. Passiuitatem (inquit) senten-
tentiæ meæ permittit, id est libertatem. Pauloclariss
id ipsum dicit etiam Rhenan. loco iam citato. Passiuita-
tem (inquit) usurpat Tertullian. pro libertate in malam
partem, qua homo sit inconstans, & nunc ad hoc, nunc
ad illud versatilis. Cui ad verbum ferè eadem, ad illud
l. 4. adu. Marc. ubi & addit lib. adu. Valentin. cap. 5.
legi: passiuorum discipulorum.

144. nec malo nec bono pronus.] *Hoc est (in-*
quit Rhenanus, vti pauloprius etiam scriptum est) ne-
que ad malum neque ad bonum, vt constructiue
Pronus cum Dativus. Quemadmodum autem prius: in
alterum, sic mox: in neutrum; &: intra vtrumque,
sic accipit, sicut prius dicit: neutram in partem. Ar-
qui corruptus adhuc est ille locus: vt aut corporalia
aut localia non deurgebat.

CAP. XLIII.

145. Dispersisti omnia, &c.] *Titulum huius capiti*
damus: De contrarietatibus Hermogenis, quas
quæquam facile ex contextu sit deprehendere, tamen etiam
notam solitam verbis eius adiecimus.

CAP. XLIII.

146. De motu & illud notauerim, &c.] *Eiusdem*
argumenti est hoc caput cum præcedenti, cui aded idem
titulus conuenit.

147. Suprà, certamen motui adscribis, &c.] *Nempe quum olla vndique ebullienti comparas mo-*
tum, supra cap. 41. item quum inconditum motum
vocas, atque adeo (sicut in fine huius libri loquitur)
confusum, turbulentum, accipirem, & præcipi-
pitum.

CAP. XLIII.

148. Sed & qualiter operatū facias Deū, &c.] *Caput hoc inscripsimus: Quod quando operationem*
mundi Deo adscribit, & a Philosophis & a Pro-
phetis dissentiat.

149. Stoici enim volunt, &c.] *Stoicorum hanc*
opinionem abserdam, qua volunt Deum sic per Ma-
teriam decurrerit, quemadmodum mel per fa-
uos, reperire poterit, ni fallor. Lector curiosus apud Dio-
genem Laertium in vitis Philosophorum.

150. qui decor solummodo apparet, &c.] *Huius*
castigationi Rhenani consentit MS. cod. Vatic. Usurpat

ULLIAN
stationibus

autem (inquit Rhenanus) frequenter qui, pro: quis, ut in hoc ipso lib. supra, Nisi si qui putat. Item: Si qui discipulorum tuorum.

151. aut Magnes adtrahens ferrum.] Quid ferri (inquit Plinius nat. hist. l. 36. cap. 16.) natura pugnacius? sed cedit & patitur moras; trahitur namque à Magnete lapide. ubi de eo plura. Legimus autem paulopost ex Vatic. MS. cod. quem credimus ubique esse, & ubique apparere.

152. cui etiam inanimalia & incorporalia laudes canunt apud Danielelem.] Alludit ad hymnum trium puerorum Dan. 3. iuxta editionem Theodotionis; nam in Hebraeo non haberi rectè adnotavit B. Hieron. Eundem etiam citat Exomologesis titulo, B. Cyprian. libris de lapsis, & de Oratione Dominica. Quis loci adnotandi pro dicti hymni canonica auctoritate, quam etiam illi Ecclesia tribuit; in qua non nunc modo in Sabbatis Quatuor temporum, sed ab initio nascentis Ecclesie semper in omni solemnitate in sacris fidelium decanatum fuisse trium puerorum hymnum testantur August. serm. 47. de tempore (qui eundem etiam nominatim citat epist. 186. de Ieiunio Sabbati) & Resin. lib. 2. adu. Hieron. Cui idem Hieron. respondet, quicquid de eo scripserat sua in Danielelem Prefatione, ex sententia Hebraeorum dixisse. Quid quod idem Hieron. epist. ad Demetriadem de Virgin. seruanda, citet ex ipsius huius hymni premisi que similiter in Hebraeo non habentur, illud: quod succensus sit ignis 49. cubitorum. Quomodo etiam B. August. illud ex eiusdem Proemio: Quoniam iustus es in omnibus que fecisti nobis, epist. 122.

CAP. XLV.

153. At enim Propheta & Apostoli, &c.] Postremum hoc caput titulo hoc insignimus: Qualiter Propheta & Apostoli mundum à Deo factum scribant. Vbi iterum repetuntur eadem serè scripturae que supra cap. 17. & 18. additis aliis quibusdam. Lego autem omnino: Sophiam conditam initium viarum in opera eius. quia sic ubique legit Auctor, pro: Initia.

154. & spiritu ipsius vnuerse virtutes eorum.] Infra haud absimiliter lib. adu. Praxeam: & spiritu eius omnes vires eorum, & postea: & spiritu eius omnes virtutes eorum, saltem secundum MS. 3. Vatic. eius libri cod. Quare etsi hodie in Graecis & Latinis exemplaribus legatur: virtus, illud Auctoris esse constat. Differt autem non in eo solo, sed etiam quod omittat: oris eius, & tamen B. Cyprian. Test. lib. 1. aduers. Iud. cap. 3. aliis consentit.

155. Hic est dextera Dei, & manus ambæ, per quas operatus est.] Alludit ad illud Isai. 48. Manus

mea fundauit terram, & dextera mea firmavit caelum. Legendum autem putat Latinus: ea quæ molitus est, pro: atque molitus est.

156. Per quas & mensus est terram, & palmo caelum.] Omnino sic lego; nam Isai. 40. legitur uicæ omnes editiones: & caelum palmo, quomodo etiam Tertullianus alibi, & Nouatianus lib. de Trinit. in fine Tit. 5. ac Auctor libri de Mensuris Sima & Syn. Tit. 2. Oper. D. Cypriani. Ex quo interim posuit & alia lectio hinc colligi: Per quas & mensus est caelum palmo, & terram pugno, seu pugillo.

157. In valentia sua, &c.] Hierem. 51. uices Graecæ sunt τῆς ἰσχύος, τῆς σοφίας, τῆς σωτηρίας, pro quibus transtulit & hic, & paulopost Auctor: valentiam (id est, sicuti alibi adnotauimus, fortitudinem) mentem gentem, sensum.

158. Hæ sunt vires eius, quibus enixus, totum hoc condidit.] Videtur alludere ad illud Psal. 124. Preparans montes in virtute tua, aut similem aliquam scripturam. Nam paulopost inter animi natus, qui Deo adhibuit ad mentis compositionem, etiam virtutem enarrauit, de qua aliqui hic nulla mentio.

159. Hæc autem sunt inuisibilia, &c.] Cur istud transtulit Apost. Rom. 1. quam uulgatus Latinus Interpres: ab institutione mundi, pro: a creatura; & ad uerbum ex Graeco: factis eius, pro: ex quibus ter apertius: per ea que facta sunt; omittens inuisibilia, pro quo tamen Graecè est ψοφύρα.

160. ut ininuentibilia iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius.] Imprimis hic ut, sicuti usque supra lib. 2. adu. Marc. Vbi quæ legatur: inuestigabilia iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius, mensuratum fuit & hic legere: ininuentibilia, ac: inuestigabiles; & hoc postremum ita etiam legitur lib. adu. Marc. 5. Nam quod Rhenanus putauit: inuestigabiles, pro: non uoluntabiles, siue quæ inuestigari non possunt, non uidetur posse constare cum his sequentibus Auctoris: quæ nec inueniri nec inuestigari debuisse omittere negatiuam particulam nec, siue accepisset: inuestigabiles, maxime quum pro: inuestigabilibus usque supra per lib. alioqui inuestigabilia, & propria etiam significatione adiciat inuestigabilia, & uentura. Quare etiam apud B. Cyprian. Test. lib. 2. cap. 53. censet legi debere: & quàm ininuestigabiles viæ eius; item apud August. epist. 105. Eadem ratione ininuentibilia legendum. Nam similitudinem dixit lib. sequ. aduers. Valentin. cap. 14. ininuestigabili nomine.

ARGUMENTVM LIBRI ADVERSVS VALENTINIANOS, PER IACOBVM PAMELIVM.

ADVERSVS Valentianos hereticos scripturus Tertullianus, differtur progressionem, solam proficitur errorum, seu potius fabularum, cum ipsa narrationem, expugnatione transfunctionaria contentus, sicubi indignitas meritorum suorum gillari, utpote quum multa sint sic digna reuinci, ne grauitate adoretur. I. Imprimis autem narrat, quod Valentiniiani, frequentissimum sanè inter hereticorum collegium, nihil magis curent, quàm occultare quod prædicant.

Deinde quum illi simplices nuncuparent Catholicos, scripturis simplicitatem probari docet. II.

Quantumvis interim se abscondant (quum Veritas econtrario non erubescat) scire tamen simplices Christianos omnes eorum fabulas & genealogias, quas damnat Apostolus, indeterminatas, quas proinde solummodo demonstrare, destruere sit. III.

Notam etiam esse Valentinianorum originem à Valentino, licet ab eo abscesserint Ptolomaeus, Heracleon, Secundus, Magus Marcus, ac Theotimus, ita ut nusquam iam Valentinus, & tamen Valentiniani ab illo; quum solas integras eius regulas custodiret Antiochia Axionicus quidam. IIII.

Sibi interim cum Archetypis esse disceptationem, idque non confictis materiis, utpotè quas ipsius heresiarchæ contemporales, instructiss. voluminibus prodiderint & retulerint Iulianus Martyr, Miltiades, Irenæus, & quidam Proculus. V.

Deinde verbis partim initio huius Argumèti adductis, partim illi infra subiectis, demonstrationem solam arcani ipsorum promittens, methodum indicat qua uti statuit. VI.

Porro à prima Ogdoade Æonū Valentinianorū siue Tetrade duplici, auspiciatur, in qua ex Byrtho ac Sige oru Nus & Veritas, Sermonem & Vitam procrearint, è quibus Homo & Ecclesia. VII.

Inde ex secunda illa Tetrade, Sermonè & Vitam decuriam Æonum simul fuisse, Nominem & Ecclesiam duodenarium numerum, quo sic impleretur tricenaria diuinitatis Pleroma seu plenitudo. VIII.

Jam verò fecunditate tota deficiente, à nouissimo Æone Sophia confirmata ab Horone dissolueretur, ex vi Passionis, nulla opera coniugij, abortiuum factum Enthymesein expositam esse. IX.

Tota interim propinquitate supplicante Sophiam coniugi suo Teletō restitutam, Enthymesein verò extra Pleroma relegatam. X.

Nequa igitur eiusmodi rursus concusio contingeret, Nun illum nouam edidisse copulationem, Christum & Spiritum sanctum. XI.

Deinde ex omnibus simul Æonibus compactum esse perfectū Pleromatis fructū Iesum, qui & Soter est, & Christum, & Sermonem nuncupans, & satellites eius Angelos. XII.

Atque hæc tenus (inquit ludens Auctor) prima Tragedia scena; alia iam extra Pleroma corburnatio. XIII.

Nam Enthymesein, siue iam nouo & ininterpretabili nomine Achamoth, in inane illud Epicuri explosam, quæ quæ à Christo non sine Spiritu sancto è superioribus missa iam formatam; quia tamè ad lumen illud Pleromatis non potuit attingere, ab Horo custodiente extremam eius lineam exclusas; adstrictam merore, metu, consternatione, ignorantia. XIII.

Atque ex his originem traxisse Materiam, quam Pythagorici, Stoici & Plato ipse innatam volunt, & elementa ipsa. XV.

Conuersam inde ad preces, quum ad se missus esset Paraclætus Soter Iesus, eam denuò confirmatam, & ab omnibus iniuriis Passionis expurcatam, ex conuersione illa animales corpulentias produxisse. XVI.

Præ gaudio abhinc ex contemplatione illa Soteris & angelicorum qui unà venerant luminum, spirituales produxisse, & sic factam Trinitatem generum. XVII.

Ex animali autem substantia productum deinde Demiurgum (quod cum horrore blasphemie pronuntiandum). Deum hunc nostram Regem uniuersorum. XVIII.

Quamquam hac de re inter eos non conueniat. XIX.

ILLIAN
stationibus

- XX. Porro à Demiurgo extra Pleromatis limites constituto hunc mundum conditum, ex animalibus & materialibus substantiis, ex incorporalibus verò septemplex cælorum scenam.
- XXI. Quibus iterum interserit varia Achamoth siue Sophia secunda nomina.
- XXII. Quid? quòd & Diabolum opus Demiurgi faciãt, Munditenentem appellantes.
- XXIII. Inde singularum potestatum situm interserens (qui infra post nomen Græcorum & Latinorum varietatem subiicietur) etiam ignem his omnibus corporibus & elementis inflabellatum addit.
- XXIII. Demiurgum post hæc ad hominem manus contulisse, & carnem ei creasse, non ex limo terra, sed Materia illa Philosophica.
- XXV. Cui quum animam Demiurgus mox de adflatu suo communicaret, etiam ab Achamoth pariter in illum deriuatum semen spiritale, quod nuncupabant Ecclesiam.
- XXVI. Hinc tria hominum genera describit, siue Trinitatem hominis, & quem exitum spectantur.
- XXVII. Emisisse etiam Demiurgum Christum filium suum naturalem per virginem (videlicet spheniam) non ex virgine aditum, & super hunc deuolasse Sotrem in specie columbae, que mansisse in Christo impassibilem, passum verò animale Christum.
- XXVIII. Animas quoque meliores (vti ex Irenæo magis manifestum est) adlegi in Prophetis, Sceratores, ac Reges.
- XXIX. Hominum verò tria genera ab eis constitui, choicum, animale, spiritale.
- XXX. Spiritualibus autem (quos se esse iactitant) operationes non necessarias, sed nobis Psychicis, id est animalibus hominibus, martyrij quoque necessitatem sic eludentes.
- XXXI. Et verò in consummatione ita dispensari mercedem, vt Achamoth de medio tabularum Pleroma transferatur, excepta à Sotere compactitio illo sponso, & Demiurgum de tabula sua cælesti in vacuum matris locum.
- XXXII. Humanam verò gentem in exitu tales ituram, choice quidem & materialis interitum (nam & anima mortalis apud illos, nisi que fide salutem inuenierit) Pleroma verò iustorum animas (id est nostras) in medietatis illius receptacula transmitti, spirituales denique ipsorum nempe, ad Pleromatis palatium traductas, in sponso angelorum aditum.
- XXXIII. Verum enimvero ab Valentino in hoc dissentire emendatores Ptolomæi, quod duas adfingant coniuges, Cogitationem & Voluntatem, atque ex Cogitatione unitatem, ex Voluntate Monogenen.
- XXXIII. Alios etiam qui aut nullum sexum Bytho deputant, aut Hermaphroditum faciunt.
- XXXV. Esse item, qui Bytho non principatum, sed postumatum defendat, post Ogdoadem primam ex Tetrade quidem & ipsam, sed aliis nominibus deriuatam.
- XXXVI. Quosdam qui ex patre Bytho, & Ennea matre, integram Ogdoadem illam partem exclusam.
- XXXVII. Item alium quendam, qui Monoteta & Henoteta parentes primos faciat, ex quibus Monas & Vnio, & ex illis reliquos Aones.
- XXXVIII. Humaniores denique Scudum, qui Tetradas duas diuidens in dextram & sinistram lumen & tenebras, tantum defectricem illam virtutem (Achamoth nempe) vultum aliquo Aonum deducit.
- XXXIX. Postremo maiorem esse de ipso Iesu diuersitatem, quum Valentinus ex omnium Eonum fosculis, alij ex solis decem, aut solis duodecim, alij à Christo & Spiritu sancto tantum, alij aliunde eum confictum contendunt. Atque ita doctrinas Valentinianorum in scholas exoleuisse Gnosticorum.

Ceterum Tertulliani esse. Vel inde constat, quod cap. 16. nominatim libri aduersus Her-
mogenem meminerit, quem eius esse constat. Et vero scripsisse illum aduersus Valentinia-
nos luculenti sunt testes B. Opatrus Mileuitanus lib. 1. aduersus Parmenian. I. onati-
siam, & Vincentius Lirinensis lib. sepe citato de Prophan. hæres. nouitate. Visus fuit etiam
iam olim MS. à Tritheio & Politiano, & inter primos à Rhenano editus, primum
Scholiis, deinde & Adnotationibus ita illustratus, ut nusquam diligentior fuerit. Non
contemnendam tamen esse nostram postremam hanc recognitionem, idque ex B. Irenæi lib.
1. cap. 1. & aliquot sequentibus, eoque tam Græco apud Epiphanium, quàm Latino iuxta
versiones varias, & tribus Vatic. MS. exemplaribus, colliget facile Lector, ex his quas
maioris adhuc lucis gratia adiecimus Adnotationibus, Argumento, immò & Catalogo
Æonum, ac sitis ipsorum delineatione apertioribus.

NOMINA ÆONVM ET DEORVM VA-
LENTINI, immò criminum potius quàm numinum,
aliorumque eodem pertinentium.

DE his nominibus infra c. 6. sic Tertullianus: Quorundam (inquit) de
Græco interpretatio non occurrit, quorundam nec de sexu genera conueniunt,
quorundam vsu in Græco notitia est. Itaque plurimum Græco ponemus,
significantiæ per paginarum limites aderunt; nec Latinis quidem deerunt Græ-
ca, sed in lineis desuper notabuntur. Hactenus ille. Quod tamen quum in MS. co-
dicibus neque Rhenanus, neque ego factum inuenerimus, expediebat ad
intellectum maiorem, hunc Nominum Catalogum præfigere. Quem nunc
& locupletauimus, & in ordinem congruum redegit, adiecto maioris explicatio-
nis gratia capitum numero, ubi de singulis ipsorum agitur. Adnotaui etiam
quæ hic aut alibi Tertulliano vsitata, quæ Irenæo Latino lib. 1. adu. hæres. c. 1.
quæ denique Epiphanio Græco hæc. 31. aut eius Interpreti Latino; è quibus
etiam nomina aliquot castigata sunt.

Generalia nomina, ad productionem, coniugia, & numerum Æonum
pertinentia, ex c. 7. 8. 12. 23. 30. & 31.

Æon, Tertull. Iren.	αἰὼν, Epiph.	Sæculum, Interpr. Epiph.
Æones.	αἰῶνες.	Sæcula.
Syzygia.	συζυγία.	{ Coniugatio } { Copulatio } Tertull.
Nymphon.	νυμφών.	{ Nuptiarum domus. } { Thalamus. }
Probole.	προβολή.	Emissio, Tertull.
Ogdoas.	ὀγδοάς.	{ Octonarius, Tertull. } { Octonatio, Iren. }
Tetras. Tertull. Iren.	τετρας, Epiph.	{ Quaternarius, Int. Epiph. } { Quadriga, Tertull. } { Quaternatio, Iren. }

X x ij

ILLIAN
tationibus

Decas.
Dodecas.
Triacontas.
Eëtrōma.

δέκας.
δώδεκας.
τριάκοντάς.
ἑξήματα.

Denarius.
Duodenarius.
Tricenarius.
Partus abortivus.

XXX Æonum nomina.

Ogdoas seu Quadriga duplex Æonum. c. 7.

1.	Bythos, Tertull. Iren. Æon telios.	βύθος, Epiph.	Profundum, Int. Epiph. Sæculum perfectum. Æon perfectus, Iren.
		ἄγον τέλος.	
	Arche.	ἡ ἀρχή	Initium, Iren. Principium. Prior principio.
		πρωαρχή, Iren.	
	Proarche.	πρωαρχή, Iren.	Primus Immensus } Pater. Tert.
		πρωπατήρ, Epiph.	
	Propator.	πατήρ.	Pater. Pater omnium. Præexistens.
		πατήρ πάντων.	
	Pater.	πατήρ.	Qui antè fuit, Iren. Ipse per se pater. Carens principio. Radix.
		πατήρ πάντων.	
	Pater panton.	πατῶν.	Silentium, Interp. Epiph. Intelligentia. Cogitatio. Gratia. Mater.
		αὐτοπατήρ.	
	Proon.	ἀναρχός.	Mens. Vnigenitus. Prior genitus, Tertull. Pater. Initium omnium.
		ῥίζα.	
	Autopator, Epiph.	σὴν, Epiph.	Veritas. Sermo, Tertull. Verbum.
		ἔνοια.	
	Anarchos, Iren.	χάρις.	Vita, Tertull. Homo, Tertull. Ecclesia, Tert. Iren.
		μητήρ.	
Rifa, Epiph.	νός.	Profundus, Inter. Epiph. Mixtio. Non senescens. Vnio. Per se naturalis. Voluptas. Immobilis. Commixtio. Similis commixtio. Vnigenitus. Fortunata, Tertull. Fœlicitas, Interp. Iren.	
	μονογενής.		
Sige, Tertull. Iren.	πρωτογενής.	Mater.	
	πατήρ.		
Ennoea.	ἀρχὴ ἑῶν πάντων.	Mens. Vnigenitus. Prior genitus, Tertull. Pater. Initium omnium.	
	ἄληθεια.		
Charis.	λόγος.	Veritas. Sermo, Tertull. Verbum.	
	μητήρ.		
Mater.	ζωή.	Vita, Tertull. Homo, Tertull. Ecclesia, Tert. Iren.	
	ἄνθρωπος.		
Nus.	ἐκκλησία.	Profundus, Inter. Epiph. Mixtio. Non senescens. Vnio. Per se naturalis. Voluptas. Immobilis. Commixtio. Similis commixtio. Vnigenitus. Fortunata, Tertull. Fœlicitas, Interp. Iren.	
	ἀλήθεια.		
Monogenes.	λόγος.	Veritas. Sermo, Tertull. Verbum.	
	ἄληθεια.		
Protogenes, Tertull.	ζωή.	Vita, Tertull. Homo, Tertull. Ecclesia, Tert. Iren.	
	ἄνθρωπος.		
Pater, Tertull. Iren.	ἐκκλησία.	Profundus, Inter. Epiph. Mixtio. Non senescens. Vnio. Per se naturalis. Voluptas. Immobilis. Commixtio. Similis commixtio. Vnigenitus. Fortunata, Tertull. Fœlicitas, Interp. Iren.	
	ἄρχὴ ἑῶν πάντων.		
Arche ton panton.	ἀλήθεια.	Veritas. Sermo, Tertull. Verbum.	
	λόγος.		
Alethia.	ζωή.	Vita, Tertull. Homo, Tertull. Ecclesia, Tert. Iren.	
	ἄνθρωπος.		
Logos, Iren.	ἐκκλησία.	Profundus, Inter. Epiph. Mixtio. Non senescens. Vnio. Per se naturalis. Voluptas. Immobilis. Commixtio. Similis commixtio. Vnigenitus. Fortunata, Tertull. Fœlicitas, Interp. Iren.	
	ἄληθεια.		
Zoc, Tertull. Iren.	ζωή.	Vita, Tertull. Homo, Tertull. Ecclesia, Tert. Iren.	
	ἄνθρωπος.		
Anthropos, Iren.	ἐκκλησία.	Profundus, Inter. Epiph. Mixtio. Non senescens. Vnio. Per se naturalis. Voluptas. Immobilis. Commixtio. Similis commixtio. Vnigenitus. Fortunata, Tertull. Fœlicitas, Interp. Iren.	
	ἄληθεια.		
Ecclesia, Tertull. Iren.	ἄληθεια.	Veritas. Sermo, Tertull. Verbum.	
	λόγος.		

Decas Æonum. c. 8.

9.	Bythios, Tert. Iren.	βύθιος, Epiph.	Profundus, Inter. Epiph. Mixtio. Non senescens. Vnio. Per se naturalis. Voluptas. Immobilis. Commixtio. Similis commixtio. Vnigenitus. Fortunata, Tertull. Fœlicitas, Interp. Iren.
		μίξις.	
	10. Mixis.	ἀνεγερτός.	Mater.
		ἔνωσις.	
	11. Ageratos.	αὐτοφυής.	Mater.
		ἰδογή.	
	12. Henosis.	ἀκίνητος.	Mater.
		σύνκρασις.	
	13. Autophyes.	ὁμοσύνκρασις.	Mater.
		μονογενής.	
	14. Hedone.	μακαρία.	Mater.
		μακαρία.	

Dodecas Æonum, eodem cap. 8.

19. Paracletus, Tert. Iren.	παράκλητος, Epiph.	Paracletus, Interpr. Epiph.
20. Piftis.	πίστις.	Fides.
21. Patricos.	πατρικός.	Patermus.
22. Elpis.	ἐλπίς.	Spes.
23. Metricos.	μητρικός.	Maternus.
24. Agape.	ἀγάπη.	Caritas.
{ Ainos.	ἄϊνος.	Laus.
{ Ainus, Epiph.	αἰνός.	Semper mens.
{ Synesis.	σύνεσις.	Intelligentia,
26. { Phronesis, Billio.	φρόνησις, Billio.	Prudentia, Bill.
27. Ecclesiasticus.	ἐκκλησιαστικός.	Ecclesiasticus.
28. Macariotes.	μακαριότης.	Beatitudo.
{ Teletus } Tertull.	τελετός.	{ Perfectus } Tertull.
{ Philetus } Tertull.	φιλητός.	{ Amabilis } Tertull.
{ Theletus, Iren.	θηλητός, Iren.	{ Voluntas, Inter. Epiph.
30. Sophia.	σοφία.	{ Voluntarius, Int. Theod.
		Sapientia.

Custodis Pleromatis Hori ex Bytho solo producti nomina. cap. 9. & 10.

Horos, Tertull. Iren.	ὅρος, Epiph.	Terminus, Interpr. Epiph.
Stauros, Iren.	σταυρός.	Crux, Tertull.
Lytrotos.	λύτρωσις.	Redemptor.
Carpistes.	καρπίστης.	Traductor.
Metagogeus.	μεταγωγέως.	Circumductor, Tertull.
Horotheos.	ὁρθότης.	{ Finitor, seu
		{ Finium designator.

Electromatis, sine abortivi fetus nomina, c. 9. 14. & 21.

Enthymosis, Tertull. Iren.	ἐνθύμησις, Epiph.	{ Animatio, Tertull.
Achamoth, Tert. Iren.	ἀχαμὸθ, Epiph.	{ Cogitatio, Int. Epiph.
Sophia.	σοφία.	Achamoth, Int. Epiph.
Ogdoas.	ὀκτώδης.	Sapientia.
Ge.	ἡ γῆ.	Octonarius.
Mater.	μητήρ.	Terra.
Pneuma hagon,	πνεῦμα ἁγίων.	Mater.
Hierusalem, Iren.	ἱερουσαλήμ.	Spiritus sanctus.
Kyrios.	κύριος.	Hierusalem.
		Dominus.

Nouorum ex primo Monogene duorum Æonum nomina, c. 11.

Christus, Tert. Iren.	χρῆστος, Epiph.	Christus, Inter. Epiph.
Pneuma hagon.	πνεῦμα ἁγίων.	Spiritus sanctus.

Æonis ex omnibus Æonibus concinnatis nomina, c. 12.

Iesus, Tert. Iren.	ἰησοῦς, Epiph.	Iesus, Interpr. Epiph.
Soter.	σωτήρ.	Saluator.
Christus.	χρῆστος.	Christus.

Logos.	λόγος.	Verbum.
Paracletus.	παράκλητος.	Paracletus.
Problema, Iren.	πρόβλημα.	Problema.

Angelorum ex iisdem productorum nomina, eodem c. 12.

Angeli, Tert. Iren.	ἄγγελοι, Eriph.	Angeli, Inter. Eriph.
Doryphorē, Eriph.	δορυφόροι.	Satellites.

Trinitatis generum ex Achamoth nomina, c. 17. ac 18.

Hylicum, Iren.	ὕλικόν, Eriph.	Materiale, Tertull.
Pŷchicum.	ψυχικόν.	Animale.
Pneumaticum.	πνευματικόν.	Spiritale.

Demiurgi ex Achamoth & animali substantia nomina, c. 18. 19. & 20.

Demiurgus, Tertull. Iren.	δημιουργός, Eriph.	Opifex, Interp. Eriph.
Metropator.	μητροπάτωρ.	Mater & pater.
Apator.	ἀπάτωρ.	Sine patre.
Pater.	πατήρ.	Pater.
Bafileus.	βασιλεύς.	Rex.
Hebdomas.	ἑβδομάς.	Septenarius.
Archangelus, Tertull.	ἀρχάγγελος, Tertull.	Archangelus, Tertull.
Angelus, Iren.	ἄγγελος.	Angelus, Inter. Eriph.
Pantocrator, Eriph.	παντοκράτωρ.	Omnipotens.
Cristēs.	κρῆς.	Creator.

Christi filij Demiurgi nomina, c. 26. & 27.

Christus, Tertull. Iren.	χριστός, Eriph.	Christus, Interp. Eriph.
Ielus, Eriph.	ἰησὺς.	Ielus.
Soter.	σωτήρ.	Saluator.
Phos.	φῶς.	Lux.
Logos.	λόγος.	Verbum.
Nus.	νῦς.	Mens.

ARCIVM, QVIBVS SINGVLI ÆONES COLLOCATI sunt, nomina, c. 23. 24. & 25.

Tricenarij aliorumque aliquot Æonum sedis nomina.

Pleroma, Tertull. Iren.	πλήρωμα, Eriph.	Vniuersitas, Tertull.
		Plenitudo, Tertull. Iren.
		Complementum, Inter. Eriph.

Achamoth locus.

Cenoma, Iren.	κένωμα, Eriph.	Vacuum, Iren. Tertull.
Mefotetos topos, Eriph.	μεσότιτος τόπος.	{ Locus } medietatis
		{ Regio }

Tabulatum {mediūm } Tertull.

TERTULLIANI
Cum Anno
PANDE
A. 1
16

Demiurgi locus super Septemplici celo.

Sabbatum, <i>Tert. Iren.</i>	σαββατον, <i>Epiph.</i>	Sabbatum, <i>Interp. Epiph.</i>
Solium Demiurgi, <i>Tert.</i>		Subcelestis locus <i>Tert. Iren.</i>
Topos ouranios, <i>Epiph.</i>	ὕψινος τόπος, <i>Epiph.</i>	

Diaboli & hominis locus.

κόσμος, <i>Tert.</i>	κόσμος, <i>Epiph.</i>	Mundus, <i>Tert. Iren.</i>

CREATVRARVM à Demiurgo & Achamoth conditarum nomina, c. 20. 22. & 25.

Spiritualium.

Hebdomas ouranō, <i>Ep.</i>	ἑβδομάς ἑρατῶν.	Cœlorū {septēplex scena, <i>Tert.</i> septenarius, <i>Iren.</i>
{Ourani, <i>Epiph.</i>	{ἑρανοί, <i>Epiph.</i>	{Cœli, <i>Tert. Iren.</i>
{Angeli, <i>Tert. Iren.</i>	{ἄγγελοι.	{Angeli, <i>Int. Epiph.</i>
Paradisus.	παράδεισος.	Paradisus.
{Angelus.	{ἄγγελος.	Angelus.
Archâgelus quartus, <i>Ter.</i>		
{Diabolus, <i>Tert. Iren.</i>	δίαβλος, <i>Epiph.</i>	Diabolus, <i>Interp. Epiph.</i>
{Cosmocrator.	κοσμοκράτωρ.	Mundi dominus.
Dæmonia.	δαίμονια.	Munditenens, <i>Tert.</i>
Pneumatica ponerias.	πνευματικὰ πομείας.	Dæmonia.
		Spiritualia nequitia, <i>Tert. Iren.</i>

Materialium.

Hyle, <i>Epiph.</i>	ὕλη, <i>Epiph.</i>	Materia, <i>Tert. Iren.</i>
Cosmos, <i>Tertull.</i>	κόσμος.	Mundus.
Stoichia, <i>Epiph.</i>	στοιχεῖα.	Elementa.
Pyr.	πῦρ.	Ignis.
Aër.	ἀήρ.	Aër.
Hydor.	ὕδωρ.	Aqua.
Ge.	γῆ.	Terra.

Animalium.

Anthropos, <i>Epiph.</i>	ἄνθρωπος, <i>Epiph.</i>	Homo, <i>Tert. Iren.</i>
Zoa.	ζῷα.	Animantia.

Trinitatis, siue trium generum hominis nomina, c. 26. & 29.

Choius, <i>Tertull. Iren.</i>	χοϊός, <i>Epiph.</i>	Terreus, <i>Interp. Epiph.</i>
Psychicus.	ψυχικός.	Animalis.
Pneumaticus.	πνευματικός.	Spiritualis, <i>Tert. Iren.</i>

Alterius Bythi coningis secundum quosdam nomen, c. 33.

Thelefsis, <i>Iren.</i>	θέλησις, <i>Epiph.</i>	Voluntas, <i>Tert.</i>

Ogdoadis alterius secundum quosdam Bytho anterioris nomina, c. 35.

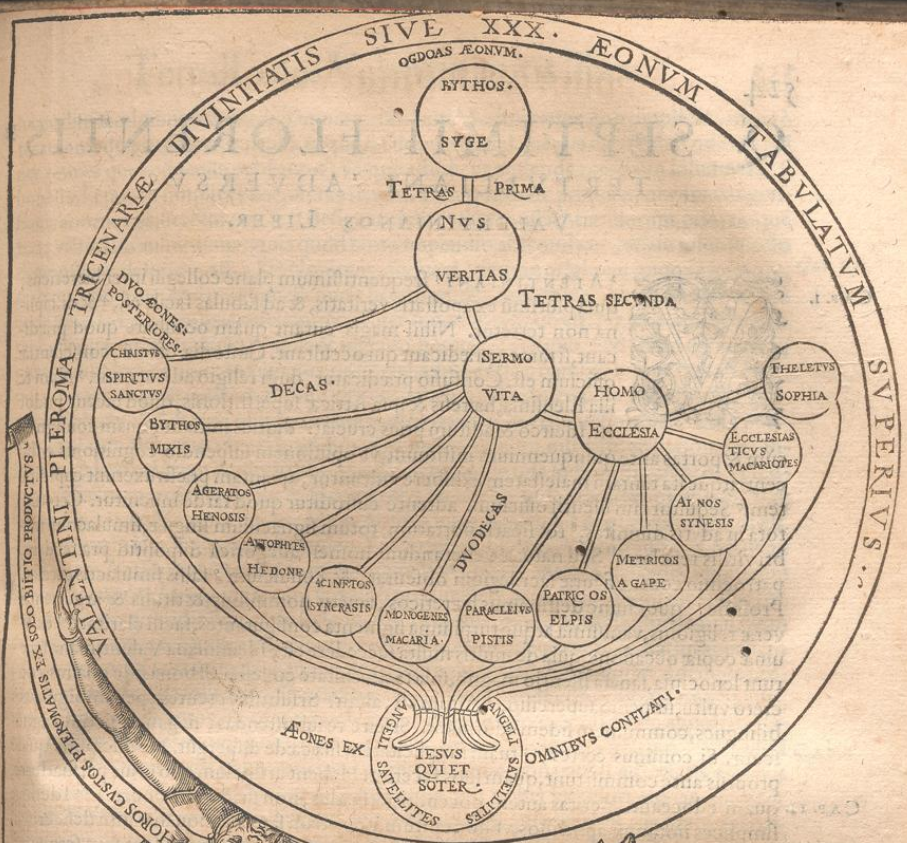
Proarche, Tertull. Iren.	προαρχη, Epiph.	Prior principio, Int. Epiph.
Aennoctos.	αεννοκτος.	In cogitabilis.
Arrhetos.	αρρητος.	Inenarrabilis.
Aoratos.	αορατος.	Arcanus.
Arche.	αρχη.	Inuisibilis.
Acataleptos.	ακαταληπτος.	Principium.
Anonomastos.	ανονομαστος.	Incomprehensibilis.
Agennetos.	αγεννητος.	Innominatus.
		Ingenitus.

Tetras Æonum, quos alij omnium Æonum parentis faciunt nomina, c. 37.

Monotes, Tert. Iren.	μονότης, Epiph.	Singularitas, Tert.
Henotes.	ηνότης.	Unitas.
Monas.	μονάς.	Solitas.
Hen.	ην.	Vnio.

ARCIVM SCHEMA, QVIBVS SINGVLÆ ÆONV POTESTATÈS COLLOCABANTVR A Valentino, cum vniuersa Æonum Genealogia.

SCHEMA à Rhenano vnà cum libro aduersus Valentinianos in lucem æditum, quidam non admodum probent, præstare existimantes istiusmodi curioſitas ignotas nobis esse, quàm in tabella descriptas exhiberi, ego tamen retinere censui, quòd ad intellectum magnoperè faciat, tum huius libri, tum Irenæi. l. i. & c. ad hunc hæres. tum denique Epiphaniij hæres. 31. 32. 33. ac 35. Si quis Antidotum ad hæres. hasce fabulas (fateor & ego) impiissimas desideret, longè latè que refutantur ab Irenæo integro dicto lib. secundo, quod ipsum, singulis quibusque capitibus huius libri, vbi citari possit, adnotabimus. Certè ipse Tertullianus post Irenæum maxima ex parte hæc Schematis Auctor est. Ita enim loquitur c. 23. Singularum autem potestatum arces his finibus circumscribitur. In summis summitatibus tricenarium Pleroma, Horo signante lineam extremam. Inferius illud partitur medietatem Achamoth, filium calcans. Subest enim Demiurgus in (id est super) hebdomada. Magis Diabolus, in isto communi nobiscum mundo. Porro quod hic commodè exprimi non potuit, hic adiciendum ex cap. 30. ac 31. In consummatione (inquit, iuxta eundem Valentinum) ipsa Achamoth de regione medietatis, de tabulato secundo in summum transfertur, restituta Pleromati. Statim excipit compactitius ille Soter sponsus, scilicet ambo nouum coniugium. Et Demiurgus in hebdomade subcelesti in superiora mutabit, in vacuum iam coenaculum matris. Humana uero generatio hos exitus ibit; choicæ & materialis notæ in totum interitum; Instorum animæ, id est nostræ, ad Demiurgum in medietatis receptacula transmittentur. In Pleromati uero palatium spirituale exanimati. Quid demò? Angelus distribuètur satellitibus Soteris in sponsis. Hæc erit spirituum merces, in quantum credendi, hæc tamen ille. Absurda quidem hæc omnia, sed tamen ad intellectum huius libri necessaria. Et verò (vt Auctoris uerbis uti pergā) has Genealogias in determinatâ Apostolo damnatas demonstrasse, destruere est. Quare & nos in ordinem meliorem reuocamus, iuxta ipsam Tertulliani dispositionem, trium Tabulatum situm, & vniuersam Genealogiam Æonum ita concinnauimus, vt ex quibus quæque producantur, manifestum sit.

ILLIAN
tationibus